

TMMOB
GIDA MÜHENDİSLERİ ODASI

TMMOB
KİMYA MÜHENDİSLERİ ODASI

TMMOB
ZİRAAT MÜHENDİSLERİ ODASI

Dünya Gıda Günü 2007

GIDA HAKKI

19 - 20 Ekim 2007

sempozyum

TMMOB ZİRAAT MÜHENDİSLERİ ODASI

Karanfil Sokak, 28/12 Kızılay / ANKARA

Tel.:(312) 425 05 55 - (312) 444 1 966

Faks: (312) 418 51 98

www.zmo.org.tr zmo@zmo.org.tr

TMMOB KİMYA MÜHENDİSLERİ ODASI

Karanfil Sokak, 19/5 Kızılay / ANKARA

Tel.:(312) 417 35 63 Faks: (312) 417 35 63

www.kmo.org.tr kmo@kmo.org.tr

TMMOB GIDA MÜHENDİSLERİ ODASI

Sümer 2 Sokak No: 36/15 Kızılay / ANKARA

Tel.:(312) 232 40 39 Faks: (312) 232 40 57

www.gidamo.org.tr gidamo@gidamo.org.tr

ISBN-978-9944-89-615-3

Dünya Gıda Günü

2007

GIDA HAKKI

ISBN-978-9944-89-615-3

YAYINLAYANLAR

TMMOB ZİRAAT MÜHENDİSLERİ ODASI

Karanfil Sokak, 28/12 Kızılay / ANKARA
Tel.:(312) 425 05 55 Faks: (312) 418 51 98
www.zmo.org.tr zmo@zmo.org.tr

TMMOB KİMYA MÜHENDİSLERİ ODASI

Karanfil Sokak, 19/5 Kızılay / ANKARA
Tel.:(312) 417 35 63 Faks: (312) 417 35 63
www.kmo.org.tr kmo@kmo.org.tr

TMMOB GIDA MÜHENDİSLERİ ODASI

Sümer 2 Sok No: 36/15 Kızılay / ANKARA
Tel.:(312) 232 40 39 Faks: (312) 232 40 57
www.gidamo.org.tr gidamo@gidamo.org.tr

BASIM

PAYDA YAYINCILIK

İnkılap Sokak Örnek İşhanı 8/68 Kızılay / ANKARA
TEL: (0312) 435 98 43 FAKS: (0312) 435 98 43
paydayayincilik@gmail.com

1500 Adet Basılmıştır. 10 Ekim 2008

İÇİNDEKİLER

AÇILIŞ KONUŞMALARI

PETEK ATAMAN.....	5
HASAN KÜÇÜK	8
Dr. GÖKHAN GÜNAYDIN	11
ALAATTİN ARAS	15
MELEK ÇAKMAK	16
HAYRETTİN KARACA	18
ZEKİ SEZER	22

BİRİNCİ OTURUM

Oturum Başkanı : Prof. Dr. ZÜMRÜT EGELİ

"GIDA HAKKI"	
Prof. Dr. ZÜMRÜT EGELİ.....	29
"GIDA HAKKI"	
TEMASININ HUKUKSAL BOYUTTA İRDELENMESİ	
MAHİR GÜRBÜZ	31
"GIDA HAKKI" TEMASININ TEKNİK BOYUTTA İRDELENMESİ	
Doç. Dr. Y. BİROL SAYGI.....	42
"GIDA HAKKI"	
TEMASINA FAO'NUN BAKIŞI	
MELEK ÇAKMAK.....	49
TARTIŞMA.....	51

İKİNCİ OTURUM

Oturum Başkanı : Prof. Dr. Cemal TALUĞ

"TARIM VE GIDA SANAYİ"	
Prof. Dr. Cemal TALUĞ	59
BİTKİSEL ÜRETİM	
Prof. Dr. TEMEL GENÇTAN.....	61
GIDA EGEMENLİĞİ AÇISINDAN TÜRKİYE HAYVANCILIĞI	
Prof. Dr. MUSTAFA KAYMAKÇI	68
GIDA SANAYİİ	
Dr. TAYLAN KIYMAZ	87
TARTIŞMA.....	93

ÜÇÜNCÜ OTURUM

Oturum Başkanı : SEMA ALPAN ATAMER

"KÜRESEL ISINMANIN TARIM VE GIDA SEKTÖRÜNE ETKİLERİ"	
SEMA ALPAN ATAMER	101
ROF. DR. LEVENT ŞAYLAN.....	103
AHMET ATALIK	110
ALİ MERMER.....	116
TARTIŞMA.....	119

DÖRDÜNCÜ OTURUM

Oturum Başkanı : HASAN KÜÇÜK

"YENİ TEKNOLOJİLER"	
HASAN KÜÇÜK	131
AKILLI ETİKETLER	
ISMAIL HAKKI BOYACI, ÖZLEM TORUN, HATİCE AYKUT	133
NANOTEKNOLOJİ:	
GIDA VE ZİRAAT KONULU SWAXS UYGULAMALARI	
SEMRA İDE	139
BIYOYAKITLAR	
FIGEN AR	146
TARTIŞMA	150

BEŞİNCİ OTURUM

Oturum Başkanı : Prof. Dr. Mehmet PALA

"GIDADA TÜKETİCİNİN ALDATILMASI"	
Prof. Dr. Mehmet PALA	161
SAĞLIK BEYANLARI	
Doç. Dr. ÜMRAN UYGUN	163
REKLAMLAR VE TÜKETİCİNİN ALDATILMASI	
SITKI YILMAZ	168
ORGANİK TARIM VE GIDALAR	
Prof. Dr. AHMET ALTINDIŞLI	173
TARTIŞMA	178

ALTINCI OTURUM

Oturum Başkanı : MEFTUNE EMİROĞLU

"ÇİFTLİKTEN SOFRAYA GIDA GÜVENLİĞİNİ SAĞLAMADA MESLEKLERİN ROLÜ"	
MEFTUNE EMİROĞLU	191
Prof. Dr. AYKUT AYTAÇ	193
FATİH TAŞDÖĞEN	196
Prof. Dr. HANİFİ SARAÇ	201
Dr. EROL ŞAHİN	204
TARTIŞMA	207

YEDİNCİ OTURUM

Oturum Başkanı : IŞIK KANSU

"YENİ DÖNEMDE TARIM VE GIDA POLİTİKALARI"	
IŞIK KANSU	219
PETEK ATAMAN	221
HASAN KÜÇÜK	225
Dr. GÖKHAN GÜNAYDIN	228
GÜROL ERGİN	233
HASAN MACİT	238
TARTIŞMA	242

AÇILIŞ KONUŞMALARI

PETEK ATAMAN

TMMOB Gıda Mühendisleri Odası Başkanı

Değerli katılımcılar, Değerli FAO Temsilcim, Bakanlık bürokratları, Parti Genel Başkanımız, TMMOB ve odalarımızın temsilcileri, değerli TEMA Başkanım, FAO Temsilcimiz, hepinizi saygı ve sevgiyle selamlıyorum. Öğrenci arkadaşlarımız, meslektaşlarımız, sempozyumumuzun açılışına katıldığınız ve bizleri onurlandırdığınız için çok teşekkür ediyorum.

Bu bizim üç oda olarak yaptığımız üçüncü sempozyum ve bu birliktelikten gerçekten onur duyuyoruz; bu birlikteliğin devamını diliyoruz. Ülkedeki, birçok konudaki anlaşmazlıklara, çekişmelere örnek olmasını diliyoruz. Bunu her konuşmamda vurguluyorum, ama gerçekten de keyif alarak vurguluyorum, belirtmem lazım.

Her sene Dünya Gıda Gününü bir konuyla birlikte irdeliyoruz, konuşuyoruz, iki gün boyunca değerlendirmelerde bulunuyoruz. Bu sene FAO'nun yine dünya çapında belirlediği konu "Gıda Hakkı." Konu gerçekten çok güzel, çok kapsamlı ve aslında ilk oturumun konusu gibi gözüксе de, iki gün boyunca yaptığımız her konuşma, aldığımız her çıktı, gıda hakkına birebir hizmet edecek sonuçlar olacaktır diye düşünüyorum.

Gıda hakkını bugün çokça tanımlayacağız, ama ben de çok kısaca tanımlamak istiyorum. Gıda hakkı dediğimizde, insanların yaşı, cinsi, kültürü ne olursa olsun, hem sürekli, hem gereği kadar, hem de güvenli gıdaya ulaşma hakkı, bu bir hak, evrensel bir hak olarak kabul edilmiş. Tanımın içinde çok şey gizli. Türkiye için değerlendirdiğimizde de, dünya için baktığımızda da hem gıda güvencesi, yani yeterli gıdaya ulaşma hakkı; hem yeterli gıdaya ulaşsanız dahi, dengeli beslenme, yeterince beslenme hakkı ve son olarak da tabii, güvenli gıdaya ulaşma hakkı.

Bunları bir arada düşündüğümüz zaman, topluma, tüketicilere, her kesime ülkelerin ve ülkemizin sürekli gıda arzını sağlaması gerekiyor. Onun için de tabii, aslında yapılması gereken birçok eylem var. Bu gıda hakkı insanların, aç olan insanlara gıda yardımı yaparak, sonuçlanacak, çözülecek bir şey değil. Bu en son nokta, gıda yardımları en son nokta bu da mutlaka devlet eliyle, kamu eliyle yapılması gereken yardımlardır diye düşünüyoruz. Bunları, bu yardımları siyasi rant biçiminde yapmak değil, kamu görevi olarak yapmak gerektiğini düşünüyoruz.

Tabii ki, asıl gıda hakkına ulaşmak için, bizim çok ciddi, uzun soluklu, tarım ve gıda politikalarına sahip olmamız gerekiyor. Tarımda da, gıdada da alınan kararlar, sergile-

nen yaklaşımlar eğer bugünden yarına değiştirilirse, sonuç elde edilemeyeceği çok açık. "Tarım ülkesiyiz" diyoruz, ama bizim sularımıza, suların yönetimine ve tarım arazilerine yönelik çok etkin, kamu eliyle yürütülen politikalarımız olması gerektiği de açık. Çünkü, birçok ülke gibi bizim de sıkıntılarımız var. Baştan, önümüzdeki dönem öngörerek, tedbirlerin alınması gerekiyor.

Yine tarım politikalarının, destekleme politikalarının gıda hakkını sağlamaya yönelik olması çok önemli. Tabii, tüketicinin alım yeteneği ya da bütçesi de çok önemli. Bunu gelir dağılımındaki adaletsizliği dikkate aldığımızda, ne kadar önemli olduğunu görürüz. Mutlaka gelir dağılımıyla ilgili, ekonomik koşullarla ilgili, alım gücüyle ilgili politikaların geliştirilmesi gerekir.

Dün öğrendiğimize göre, memurlara yüzde 2, yüzde 2 iki dilimlik zam yapılacaktı, memurlar bu ülkenin aslında elit kesimi. Yüzde 2'lik, yılda yüzde 4 zamlı gıda hakkını hakikaten bağdaştırmak mümkün değil. Toplumun kesimleri ne yapar, ne eder? Hakikaten bunun tartışılması gerekli diye düşünüyorum.

İşin ekonomik ve tarım gıda politikaları dışında, bir de tabii beslenme politikası var. Demin de söyledik. Biz ülkemizde yeterince gıda üretiyor olabiliriz, yeterince tarım üretimi yapıyor olabiliriz. Ama insanlar dengeli beslenemiyorsa, burada da çok ciddi bir sorunla karşı karşıyayız demektir.

6

1996 yılında Dünya Gıda Zirvesinde açlığın, beslenme yetersizliği sorunlarının yok edilmesi için, gıda ve beslenme ulusal eylem planlarının hazırlanması kararı çıkmış. Biliyorsunuz, ama biz de ülke olarak yaptığımız bir plan, bir strateji olmakla birlikte, bunu ne kadar takip edebildik, onun takibini yapmak gerekiyor diye düşünüyorum. Tespitlere göre ülkemizde yüzde 8,5'luk bir nüfus, bu yüzde 8,4 yıllara göre değişiyor, ama yoksulluk sınırının altında. Yine gelir dağılımına göre en alt yüzde 20'lik bir dilim de dengeli beslenemiyor. Bunlar artık resmi kayıtlarla tespit edilmiş şeyler.

Dengesiz beslenme mevcut. Özellikle hayvansal protein tüketimi ve taze meyve sebze tüketiminde ciddi sıkıntılarımız var. Bunun nedenleri tabii ekonomik yetersizlikler, eğitimsizlik çok büyük bir şekilde önemli bir sorun olarak karşımıza geliyor. "Hatalı seçim, hatalı pişirme" denilirken, bunun birçok nedeni var, ama yine sürekli eğitim ve bu ülkenin beslenme haritasını çıkarmak gibi bir de görevimiz olduğunu düşünüyoruz, ulusal beslenme haritasını.

Son olarak tabii, dengeli beslendiğimizde, yeterli gıdaya ulaştığımızda da, gıda hakkının son noktası olarak gıda güvenliğinin mutlaka sağlanması lazım. Ulaştığımız gıdalarla, kısa ve uzun vadede sağlığını riske atmamamız gerekiyor. Bunun için de izlenebilirliğin sağlanmasından, hızlı alarm sistemlerinin kurulmasından, bir dizi önlemin alınması şart. Ülkemiz açısından çok önemli adımlar olduğunu düşünüyorum.

Şunu vurgulamak istiyorum: Bu önlemler için tabii ki ülke bütçesinden de birtakım paylar ayrılacak. Şunu unutmamak lazım. Gıda güvenliğine, gıda güvenliğinin denetimine, gıda güvenliğinin sağlanmasına ayrılmayan paylar bütçede emin olun sağlık har-

camaları olarak karşımıza çıkıyor. Sonuçta, ülkemizin bütçesinde bir kâr sağlamıyoruz, hastane giderlerinin arttığı bir gerçek. Onun için gıda güvenliğine yönelik tedbirlerde mutlaka ayrı bir pay, ayrı bir bütçe oluşturulması gerekiyor.

Son olarak şunu söyleyeceğim: Son olarak her konuşmacının da vaktini almamak için, vazgeçilmez ve ertelenemez bir hak olan gıda hakkının sağlanması için, yapılması gereken, atılması gereken adımlar ve oluşturulması gereken uzun soluklu politikaların mutlaka tekrar tekrar gözden geçirilmesi ve bu konu gündeme gelmişken, bir kez daha hassasiyetle incelenmesi. Tüm tüketicilerimizin yeterince dengeli ve güvenli bir şekilde beslenmesinin sağlanması gerekir.

Hepimizin gıda hakkına gereği gibi ulaşabildiğimiz günler dileğiyle, iyi sempozyumlar diliyorum. Umarım, sonuçları da ülkemiz açısından faydalı olur, teşekkürler.

HASAN KÜÇÜK

TMMOB Kimya Mühendisleri Odası Başkanı

Demokratik Sol Partinin Değerli Başkanı, FAO Temsilcisi değerli üyeleri, TEMA Vakfının Değerli Başkanı, değerli üniversitelerimizin temsilcileri, Oda arkadaşlarım, değerli basın; sempozyuma hoş geldiniz. Şahsım ve Kimya Mühendisleri Odası adına en derin saygı ve sevgilerimi sunuyorum.

Bugün Türkiye tarihi bir dönemeçtedir. Şöyle ki: Ekonomik değerlerimiz, borsamızın yüzde 72,3'ü, bankalarımızın yüzde 42'si yabancı sermayenin elinde olup, cari açık 250 milyar doları geçti. İthalat ve ihracat arasındaki açık gittikçe aleyhte büyümektedir. Ayrıca uluslararası birçok yasalara imza attık. GATS gibi, uluslararası Tahkim gibi. Tüm yasalar ulusal çıkarlarımızı, üreticilerimizi, meslektaşlarımızın ekonomik ve sosyal haklarını olumsuz etkileyecek niteliktedir. Diğer yandan ABD silahlarıyla tırmandırılmış terörün yanı sıra, sözde Ermeni Soykırım Tasarısı da Dış İlişkiler Komisyonundan geçti.

Bütün bu olumsuz gelişmeleri bir cümleyle tanımlarsak, Türkiye Cumhuriyeti kurulduğu tarihten bugüne kadar hiçbir zaman bu denli büyük ve kritik sonlarla karşılaşmadı. Dolayısıyla, tarihi bir sürecin eşiğindeyiz.

Değerli katılımcılar; Türkiye hâlâ bir tarım santrali gibidir. Tarıma dayalı ihracatımız Ocak-Temmuz 2006'da 4 667 milyon dolarken, aynı dönem 2007'de 4 874 milyon dolar olmuştur. İthalatımızsa, 2006'da 4 224 milyon dolar, 2007'de 5 594 milyon dolar olmuştur. Anlaşılacağı üzere bu sektörde ihracatımız da azalmaktadır. Ancak, bir noktanın altını çizmek gerekir. İthalatımız daha çok gıda sanayinin ara mallarındadır. Diğer yandan 2006'da TUIK hane halkı işgücü araştırmasında da sivil nüfusun 73 milyondan isnat edilen nüfus 22 milyon kişidir. Bunun yüzde 28,7'si tarımda, yüzde 18,7'si sanayide, yüzde 46,2'si hizmetlerde ve yüzde 6,4'ü de inşaat sektöründedir.

Avrupa Birliği sürecinde olduğumuz için, Avrupa Birliği ülkelerinde durumun ne olduğuna baktığımızda, daha iyi bir perspektif çizeceğiz zannediyorum. Şu andaki işletmelerin gıda sektörüne ilişkin büyük bir kısmı ekonomik yetersizlik ve usta-çırak öğretisine dayalı üretim yaptıkları için yeterli, kaliteli, sağlıklı bir üretim yapabilme ve dış pazarlara rekabet edecek olanaklara sahip olmadığı açıktır. Sanayinin teknolojik yeniliklere sahip olan tesislerin azlığının yanında, konusunda eğitim gören kişileri istihdamdaki eksikliği önemli bir olgudur. Ayrıca, Ar-Ge'ye gerekli önem verilmemesi nedeniyle, özgün üretimle marka yaratılamaması, önemli sorunların üst başlıkları olarak görülmektedir. Oysaki, ülkemiz gıda sanayisi, genel sanayi içinde önemli bir yere sahip olup, daha da geliştirilmesi kaçınılmaz bir zorunluluktur. Çünkü, Avrupa Birliğinin hedefleri, Avrupa

halkları arasında daha güçlü bir işbirliği kurmak, ülkelerin ekonomik ve sosyal gelişmelerini ortak girişimle sağlamak, halkların yaşama ve çalıma koşullarını sürekli olarak iyileştirmek şeklinde belirlenmiştir.

Bu çerçevede, ortak tarım politikası oluşturularak, birlik bütçesinden önemli bir pay tarım sektörüne aktarılmaktadır. Bu doğrultuda tarımla uğraşanların gelirlerini arzu edilen geçim standardına tutmak için, ithal edilen ürünlerin kendi iç piyasalarında belirlenen fiyatın altında satılmasını önleyebilmektedirler.

Avrupa Birliği ülkelerinde tüketiciler bilinçli olduklarından, gıda güvenliğine önem vermekte olup, ürünü insan sağlığını olumsuz etkileyecek, kimyasal, mikrobiyolojik, fiziksel bozukluklar içermemesini, çevreyi kirlletmeden, tüm yasal düzenlemeler uygun yönetim yapılmasını istemektedirler. Bu nedenle, perakende satış yapanlar kendi aralarında kurdukları örgütlenmeyle, tehlike analizi, kritik nokta, kontrol noktalarının oluşturulması, zararlı entegre mücadele ve entegre ürün yetiştiriciliği sertifikası almış üreticilerden yapmaktadırlar.

Bu noktada gerek topluluk pazarının gereksinimlerinin göz önünde tutularak, Türkiye gıda sanayisinin dünya ve Avrupa Birliğinde rekabet edebilirliğinin sağlanması verimlilik, marka yaratacak ürünler ve nihayet çevreyle uyumlu üretim yapan tesislerin kurulması, geliştirilmesi önem taşımaktadır.

Sayın konuklar; gıda hakkı Anayasamızın 45. maddesinde şöyle tanımlamaktadır: “Devlet tarımsal üretim planlaması ilkelerine uygun olarak, bitkisel ve hayvansal üretimi artırmak maksadıyla, tarım ve hayvancılıkla uğraşanların işletme, araç ve gereksinimlerinin sağlanmasını kolaylaştırır. Devlet bitkisel ve hayvansal ürünlerini değerlendirmesi ve gerek değerlerinin üreticisine geçilmesi için gereken tedbirleri alır.” diyor. Yine 171. maddesinde, “devlet milli ekonominin yararlarını dikkate alarak, öncelikle üretimin artırılması ve tüketicinin korunmasını amaçlayan, kooperatifçiliğin gelişmesini sağlayacak tedbirleri alır. Keza 172. maddesinde devlet tüketicileri koruyucu ve aydınlatıcı tedbirler alır. Tüketicilerin kendilerini koruyucu girişimlerini teşvik eder” şeklinde tanımlamıştır.

Toptancı Haller Yasası değiştirilmeden önce, toptancı hallerinde işyeri tahsisinde üretici birliklerine öncelik verilmesi hususu bulunurken, yapılan değişiklikle, üretici birliklerine yüzde 10 kontenjan tanımıştır. Böylelikle gıda üretim birliklerine tanınan öncelik kaldırılarak, aracı kurumlara verilmiştir. Düzenlenecek olan yeni anayasada bu maddelerin nasıl tanımlanacağı merak konusudur.

Bugün tarımda ve gıda sektöründe gerek kurumsal yapı, gerekse mali destekler siyasi tercihlerden etkilenen bir yapıya sahiptir. Bu durum da sektörü olumsuz etkilemektedir. Bütün bu olguların ışığında, üniversite, meslek odaları her alanda işbirliği yaparak, sorunlara kalıcı çözümler üretmesi gereklidir. Çünkü, bilim, teknolojik gelişmelere ışık tutmuyorsa, teknolojiyi de sanayiye uygulanmıyorsa, kalkınmandan, gelişmeden, ekonomik büyümeden söz etmek olanaklı değildir. Dolayısıyla, sonuçta ekonomik ve siyasi bağımlılık kaçınılmaz hale gelecektir.

Diğer yandan, küresel iklim değişikliğinin ülkemizde etkilerinin belirginleşmesi, toprağın erozyonla verimsizleşmesiyle, verimli toprak alanlarındaki azalma çevre sorunlarının çoğalması, buna karşı nüfus artışı gelecekte çözüm arayan önemli sorunlardır. Bu sorunlar sağlıklı beslenmeyi de yakından ilgilendirmektedir. Ancak, küresel iklim değişikliğinin plansızlığa, öngörüsüzlüğe bahane edilmesi de bir başka ifadeyle yetki ve sorumluluklardan kurtulmak isteyen, sorunların çözümü için doğaüstü güçlerden yardım bekleyen yerel yöneticilerin varlığı Türkiye için kaygı duyulacak bir olgudur.

Bir yıl önce yine birlikte olduğumuz bir ortamda, kurumakta olan göllerden söz edilerek, yetkililerden soruna bir an önce çözüm bulmalarını istemiştik. Çözüm bir yana, akarsularımız da satışa çıkarıldı. Tabiri caizse, babalar gibi satıyorlar. Türkiye'nin üç tarafı denizlerle çevrili olmasına karşın, balıkçılıkta da, fındıkta, tütünde, çay üretiminde, zeytinde, üzümde, buğdayda kısaca ürettiğimiz her ürünümüzde sorunlar yaşıyoruz.

Değerli katılımcılar; gıda konusu multidisipliner bir konudur. Bu nedenle, her yılın kendi özgü koşullarına göre, Dünya Gıda Günü etkinliğine bir tema belirlenerek, bu konulardaki uzmanlarımızın sektör temsilcileriyle, katılımcıların buluşmasını, bilgi paylaşmasını sağlamaktayız.

Bu etkinlikleri Ziraat ve Gıda Mühendisleri Odasıyla birlikte yapmaktan son derece mutluluk duymaktayız. Kimya Mühendisleri Odası olarak gıda sektörüne ilişkin etkinliklerimizi, Dünya Gıda Günüyle de sınırlı olmayıp, Ankara Şubemizde yine Ziraat Mühendisleri Odasıyla birlikte Tarım İlaçları Kongre ve Sergisi; İzmir'de Ambalaj Sergisi; Adana Şubemizde Bitkisel Yemelik Yağları Sempozyum ve Sergisi düzenlemekteyiz.

Değerli konuklar; sözümü fazla uzatmadan, bütün kara canlıların yaşam kaynağı olan toprak "vatan" adı altında bayraklaşmış, kutsal bir topraktır. Toprağın değeri yaşam alanı olduğu kadar, üretim alanı oluşundandır. Bu değerli varlığın üreticiliğini korumak, her şeyden önce gelecek nesillere olan borcumuzdur. Gerek insanlığımızın, vartan severliğimizin göstergesidir.

"Dünyada her şeyin medeniyet için, başarı için en hakiki mürşit ilimdir, fendir. İlim ve fenin haricinde mürşit aramak gaflettir, cehalettir" diyen Atatürk'ün sözleriyle saygılarımı sunarken, bu sempozyumun gerçekleşmesinde emeği geçenlere ayrıca teşekkür ederim, saygılarımla.

Dr. GÖKHAN GÜNAYDIN

TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası Başkanı

Demokratik Sol Partinin Çok Değerli Genel Başkanı, siyasal partilerin değerli temsilcileri, FAO'nun değerli temsilcileri, TMMOB'nin Sayın Yönetim Kurulu Üyesi ve TMMOB'ye bağlı odaların değerli başkan ve yöneticileri, kamu kurumlarında ve özel sektörde çalışan değerli dostlarımız, çok değerli hocalarım, akademisyenler, meslektaşlarımız, öğrenci arkadaşlarımız ve basının seçkin temsilcileri; bugün bir Dünya Gıda Günü etkinliğinde daha sizlerle beraberiz. Gıda Mühendisleri Odası'na ve Kimya Mühendisleri Odası'na, Petek Başkanın ve Hasan Başkanın şahsında tüm Yönetim Kurulu üyelerine birlikte göstermeye çalıştığımız dayanışma ve işbirliği için, huzurlarınızda teşekkür etmeyi bir borç bilirim.

Petek Başkanın söylediği gibi, zaman zaman çatışma olarak, farklı çıkar olarak tanımlanabilecek olguların bile halk sağlığı ve gıda güvenliği için nasıl bir işbirliğine ve dayanışmaya dönüştürülebildiğini sanırım kamuoyuna gösterdik. Bu nedenle, gerçekten Başkanlığım döneminde altına imza attığımız önemli uygulamalardan birisi olarak görüyorum bu işbirliğini ve katkı koyan herkese teşekkür ediyorum.

11

Değerli dostlar; şüphesiz bu katkı sektörde bulunan tüm aktörlerin uygun işbirliği olanaklarını sunmasıyla, daha etkili bir düzeye ulaşacaktır. Sektörde kimler var, kimler beraber çalışmak durumunda? Sırayla saymaya kalkarsak, en baştan Tarım ve Köyişleri Bakanlığını, Sağlık Bakanlığını, belediyeleri, yani kamu otoritelerini, arkasından özel sektörü, üniversiteleri ve meslek odalarını saymak durumundayız. Şüphesiz, bir kaba politika aracı olarak kullanmak niyetinde değilim, ama bu toplantılara olağan koşullarda davet edilmelerine rağmen, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı temsilcilerinin katılmamakta ısrarcı olmalarını, yalnızca bir toplantı seçim tercihi olarak tanımlamıyorum. Bu tercih aynı zamanda, Tarım ve Köyişleri Bakanlığının mühendisten ve emekten yana değil, sermayeden ve işverenden yana olan tutumunu da bütün çıplaklığıyla ortaya koymaktadır.

Eğer siz bu alanda çalışan mühendislerin sözünü duymak istemiyorsanız, iki şey söyleyebilirsiniz, ya "ben zaten her şeyi biliyorum" tavrı içerisindesinizdir (ortaya koyduğunuz uygulamalarla bu alanda önemli eksikliklerin olduğunu görüyoruz), ya da söylenilecek sözlerin aslında duymak istemediğiniz sözler olduğunu biliyorsunuzdur. Birazdan bunları açmaya çalışacağım.

Her ne olursa olsun, bunlardan hangisi geçerli olursa olsun, kuşkusuz doğru bir tutum değildir. Bu salonlarda beraber olmak, birbirimizin sözünü dinlemek ve eğer sözümüzün üzerine söylenebilecek sözümüz varsa, bunları da ortaya koymak zorundayız. Başka şekilde bir ortak çalışma gerçekleştirebilmemizin kuşkusuz olanağı yoktur. Bunu özellikle belirtmek istiyorum.

Değerli katılımcılar; Ziraat Mühendisleri Odası olarak biz bu sektörün hammadde üretim boyutunda yoğunlaşmış durumdayız. Türkiye 2006 yılının sonundan başlayarak, tarımsal hammadde üretiminde ciddi anlamda sorumlu bir sürece girmiştir. Özellikle, 2006 yılının son iki ayında, Kasım ve Aralık ayında olağan yağış değerlerinin oldukça altında düşen yağış değerleri Ziraat Mühendisleri Odasını temel bir kaygıya sürüklemiştir ve 20 Ocak 2007 tarihinde yaptığımız açıklamayla şunu söyledik. Halen basında bir literatür, bir arşiv taramasıyla bulunabilir, web sitemizden incelenebilir: "Türkiye'de önümüzdeki hasat döneminde özellikle serin iklim tahıllarında, yani buğdayda, arpada, çavdarda ve yulafta geri dönülemez olan 1,5 milyon tonluk bir üretim kaybı vardır, bu gerçeğe yüzleşmek ve uygun önlemleri almak gerekmektedir" dedik. Tarih 20 Ocak 2007. Şubat ayında Tarım ve Köyişleri Bakanı bir açıklama yaptı ve; "Daha tohum yeni toprakta, nereden biliyorlarmış Haziran-Temmuz ayındaki hasadın 1,5 milyon ton az olacağını" dedi. O açıklamanın kendisi bile ziraat mühendisliği disiplini açısından son derece üzücüdür. Çünkü ziraat fakültesi öğrencilerine birinci sınıfta şunu öğretirler. "Tohum toprağa girdikten sonra, uygun nem ve sıcaklık değerlerini birlikte bulamazsa, önce çimlenme yeteneğinde, arkasından kardeşlenme yeteneğinde ciddi eksiklikler meydana gelir ve bu gelecekteki üretimi sınırlar."

12 Bu gerçeğin farkında olmayan bir Bakanlık yapısıyla karşı karşıyayız. En azından Bakanının ağzından yapılan açıklama böyle. Bununla yetiniyor muyuz? Uyarılarımız devam ediyor; "Yağış azlığı sürüyor, bahar yağışları gelmedi, sorun yağ bitkilerine de taşınacak" diye açıklama yapıyoruz. Gene arşiv taramalarında ve Odamızın web sayfasında bulacaksınız, nisan ve mayıs aylarında yine bu ülkenin Bakanı, "Türkiye'de tarımsal kuraklık riski yoktur" diye açıklama yapıyor. Türkiye'de olmayan tarımsal kuraklık riski bizi nasıl bir tabloyla karşı karşıya bırakmıştır? 2007'nin hasat döneminde görülmüştür ki, Türkiye'de serin iklim tahıllarında en az 3 milyon tonluk üretim kaybı var. Türkiye doğu kesimlerinde kişi başına 225 kg, batı kesimlerinde kişi başına 175 kg tahıl tüketir. Bunun üzerine tohumluk ihtiyacınızı ve oldukça gelişen un ihracatı için hammadde ihtiyacınızı koyarsanız, 18 milyon ton dolayındaki buğday üretimi Türkiye için yeterlidir. Ancak, Türkiye bu yıl bu üretimin altında bir buğday üretimi gerçekleştirebilmiştir.

Aklınıza belki şöyle bir soru geliyor olabilir. Peki, Ocak-Şubat ayında farkına varsaydı, Bakanlık ne yapacaktı? Tıpkı, Bakanın ağzından söylediği gibi; "Bakanlık yağmur mu yağdıracak kardeşim!" Çünkü böyle söyleniyor. Şimdi bakın; ocak-şubat ayında eksik üretim nedeniyle bir ithalat bağlantısı yapılabilmiş olsaydı, bugün yapılacak bir ithalata göre 50-60 dolar daha uygun bir fiyat ortaya konulacaktı. Eğer bunu yapsaydınız, sizin bugün buğday piyasasını regüle edebilecek bir kamu stokunuz olurdu. Peki, karşı karşıya bulunduğumuz tablo nedir? Tümüyle özel sektörün elinde bulunan ve bu yılın sonundan itibaren tükenecek olan stoklar zaten arz eksikliği nedeniyle artan fiyatlar, buna eklenen spekülasyon girişimleri ve ekmeğe yapılan zam... Bütün bu tablo önümüzdedir.

Eğer biz afet yönetimini becerebilseydik, bu tabloyla karşı karşıya kalmayacaktık. Bu da yetmiyor, şimdi "tarımda kuraklık riski yoktur" diye açıklama yapıldı ama hemen

arkasından Temmuz ayında yayınlanan bir kararnameyle, buğday, arpa, korunga ve fiğе yönelik 12-20 YTL arasında bir kuraklık tazminatı ödenmesine karar verildi. Çok güzel bir Anadolu deyimiyle, “Bu ne perhiz, bu ne lahana turşusu” hani kuraklık riski yoktu; hani böyle bir sorunla karşılaşmıyorduk, neden seçimin hemen öncesinde bir kuraklık tazminatı açıklama gereği duydunuz?

Aslında yapılması gereken budur. Bu tazminatın elbette ödenmesi lazım. Peki, soruyu şöyle soralım. Türkiye’de ayçiçeğinin neredeyse yarısı yok, pamuğın neredeyse dörtte biri yok. Ege Bölgesi ürünleri ciddi anlamda kuraklık zararıyla karşı karşıya, verim ve üretim kayıpları ortaya çıktı. Neden siz bu diğer ürünleri destekleme kapsamı içerisine almıyorsunuz? Acaba bunun altında, 5,2-5,3 katrilyon liralık tarım bütçesinin 5 katrilyonluk bölümünü seçim öncesinde tüketmiş olmanız yatabilir mi? Elbette böyledir.

Bu mantıkla, tarımı ve köylüyü yalnızca bir oy deposu olarak gören idari maslahatçı yaklaşımlarla, tarımsal hammadde üretim boyutu, bilimin emirlerine ve gereklerine uygun bir şekilde yönlendirilemez. Tarımda ihtiyaç duyulan yapısal dönüşüm bu politikalarla organize edilemez.

Hayvansal üretime değinelim. Yıllardan beri söylüyoruz ki, Türkiye’de özellikle büyükbaş hayvancılık boyutunda, Avrupa Birliği’ne karşı ciddi bir rekabet eksikliği söz konusudur. Bu alanda uygun önlemleri derhal almak lazım. Çünkü eğer bu önlemleri almazsanız, Avrupa Birliği’nin üyeliğinden önce, daha adaylık statüsündeyken imzalamak zorunda kalacağınız çift taraflı sıfırlama anlaşması, gümrük vergilerini AB ülkelerine karşı sıfırladığı anda, Türkiye’de ahırlarda hayvan bulamayacaksınız. Kendinize ait bir hayvansal üretim potansiyeliniz kalmayacak. Bu açıklamalar doğru mudur? Bugüne kadar yapılan tüm matematiksel modelleme çalışmaları, hayvansal üretim açısından bu gerçeğin altını çizmiştir. Peki, ne önlem alıyoruz? Mesela, kayıt dışı olan süt miktarını kayıt içine alıyor muyuz? AB’den uygun kota miktarını almaya yönelik olarak hem üretimimizi, hem kayıtlı süt üretimimizi artırırken, sütteki somatik hücre ve bakteri sayısını AB standartlarına taşıyor muyuz? Bunun için köylüye ve işletmeciye teknik ve finansal yardım sağlıyor muyuz? Yoksa biz bu günlerde Amerika’nın “damızlık hayvan” diye bize adeta satmaya çalıştığı stoklarını eritmeye yönelik sermaye planları içerisinde miyiz?

Basına yansıdı, Yapı Kredi Bankasının eski Genel Müdürü ve Kurucusu Hüsnü Özyeğin bu dönemin zenginlerine teklif götürüyormuş. “100 bin hayvanlık sürüler kuralım” diyormuş. Bu, Türkiye’de üretici eliyle yapılan hayvancılığın tasfiye edilmesi ve hayvancılığın tümüyle bir sermaye faaliyeti haline gelmesi anlamına gelir. Bunun küresel ısınmayla bağlantıları nasıl kurulabilir? Acaba, metan gazının küresel ısınmaya etkileri, Kyoto Protokolünü imzalamamış olan Türkiye’nin bu alandaki yükümlülüklerini yerine getirme zorunluluğu ile örtüşebilir şeyler mi? Şüphesiz değil.

Çok kısaca bir iki noktaya daha değinerek, sözlerimi tamamlamak istiyorum. Tarımsal yayım ve danışmanlık faaliyetleri son derece önemlidir. Ziraat mühendisi, kimya mühendisi, gıda mühendisi, veteriner hekim, tekniker, teknisyen, yani teknik elemanın

bütünü eğer köylüyle omuz omuza tarlada ve ahırda çalışmazsa, tarımsal yayım ve danışmanlık faaliyetleri yapmazsa bir dönüşüm sağlayamazsınız. Elde edilen sonuç nedir? Bakanlık geçen senenin Eylül ayında bir yönetmelik yayınlamıştır. Yönetmeliğin önemli oranda içeriğini ZMO olumlu bulmuştur ve desteklemiştir, ancak “şuralarda önemli eksiklikler var, buraları giderin” demiştir. Bugün karşı karşıya bulunduğumuz tablo nedir? Bizim Odamızın açtığı dava sonucunda yürütmenin durdurulması kararı alınmıştır. Sorunun çözümü için teklifimizi Bakanlığa iletmışizdir. Resmi bir yanıt dahi gelmemektedir. Kolaylıkla çözülebilecek bir konu, bir kez daha alışık olduğumuz şekilde krize doğru sürüklenmektedir.

Sorumlu yöneticilik konusunda en ufak bir gelişme var mıdır? Sorumlu yönetici olarak çalışan arkadaşlarımız acaba gerekli mali haklarını ve sosyal güvenliklerini sağlayabilmekte midirler? Maaşlarını uygun ölçeklerde alabilmekte midirler? Daha önemlisi, patronun altında çalışan bir sorumlu yönetici onu denetleyebilmekte midir, bunun çözümü ne olabilir? Bunun çözümü sorumlu yöneticiliğin bir havuzda toplanması ve bu havuzun sorumlu yöneticilerinin havuz aracılığıyla içsel denetimi sağlamaları olabilir. Bu havuza kuşkusuz maaşların, sosyal güvenliklerin ödenmesi anlamına gelebilir. Ama sermaye bunu ister mi; örneğin fırıncılar, gıda işletmeleri bunu ister mi? İstemezler, çünkü bu memleketin yarısı kayıt dışıdır ve kayıt dışılıktan medet uman bir ekonomik yapı vardır, bu açıkça sürdürülmektedir.

14

Şimdi bu sorunu kim çözecek? Bu sorunu 5179 sayılı Yasanın ve ilgili yönetmeliklerin yayınlanmasından sorumlu olan Bakanlık çözecek. Bugüne kadar ortaya koyduğumuz teklifler göz önüne alınırsa, dikkate alınırsa, bu sorunlar altı ayda ortadan kalkar. Ama eğer mühendisin sesine kulağınızı tıkarsanız, bu sorunlar bizlerle beraber yaşamaya devam eder ve biz her gıda gününde bunları konuşmaya devam ederiz.

Dayanışma ve işbirliği için bütün katılımcılara içten teşekkürlerimi ve saygılarımı sunuyorum. Ortak çalışmaların geliştirilebileceği, tarımın sıcak siyaset alanından uzaklaştırılıp, gerçekten üreticinin, doğanın korunduğu, tüketicinin haklarının korunduğu, yıllardır önümüzde olan bir eski film senaryosunda tekrarlandığı gibi, üreticinin emeğinin hallerde ve hipermarketlerde araçlar tarafından sömürülmediği, sağlıklı, ucuz gıdanın, bol gıdanın kent yoksullarına da gayet net ve açık, aracısız sistemlerde iletilebildiği bir gıda sektörüne olan inancımız ve umudumuzla hepinizi saygılarımla selamlıyorum, sağ olun.

ALAATTİN ARAS

TMMOB Yönetim Kurulu Üyesi

DSP'nin Sayın Genel Başkanı, FAO'nun Değerli Temsilcisi, üniversitelerimizin değerli bilim insanları, kamunun ve özel sektörün değerli temsilcileri, siz değerli katılımcılar, sevgili öğrenciler, basın ve medyanın emekçileri; sizleri Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği adına, şahsım adına sevgi ve saygıyla selamlıyorum.

Başkanımız Mehmet Soğancı Ankara dışında olması hasebiyle aramızda bulunamıyor. Sizlere selamlarını iletmemde aracı olmamı istedi. Umarım, şu anda Türkiye'deki TMMOB'nin çok sayıda etkinliğinin etkisiyle, katılımın eksikliğini hoş görürsünüz. Şu anda yine Ankara'da yerel yönetimlerin, TMMOB adına yapılan Yerel Yönetimler Etkinliği var. TMMOB'nin ve bağlı odalarının Türkiye'de yüzlerce etkinliği var. Bunlar TMMOB'nin Yönetmeliğinden ve kuruluş yasalarından kaynaklı, kamu yararını gözeterek etkinliklerinden birkaçıdır.

Sevgili Başkanlarımın söylemleri üzerine çok şey söylemek istemiyorum. Başkanlarımızın söylemleri, TMMOB'nin de söylemleridir. Ama çok kısaca son günlerde Türkiye'nin gündemini işgal eden bir iki şey söylemekten de kendimi alıkoyamıyorum. Özellikle, gündemi işgal eden, insanın ve halkımızın yararına olmayan bir sınır ötesi operasyon söz konusu. TMMOB bu operasyonu doğru bulmuyor ve bu operasyona karşı çıkıyor. Sizleri de hep birlikte hayır demeye çağırıyoruz.

Başkalarını işgalci olarak suçlarken bu ülkenin yöneticileri, kendileri de bir başka ülkeyi işgalci duruma düşmemelidirler. Tabii ki, silahı ve şiddeti doğru bulmuyoruz, kınıyoruz. Silah ve şiddet demokratik mücadelenin önünü tıkiyor. Silahlar bir an evvel susmalı ve bırakılmalıdır, başka türlü barış tesis edilemez.

Ülkemizin çıkarı Türk-Kürt, Laz-Çerkez, Rum-Ermeni ayrımı yapmadan, bir arada, birlikte yaşamaktan geçer. Bu nedenle, gelin hep birlikte 3 Kasım Ankara'da TMMOB'nin de içinde yer aldığı, emek ve meslek örgütlerinin düzenlediği özgür, demokratik, eşitlikçi, Türkiye mitingine katılalım.

Sizleri tekrar saygıyla selamlar, kongrenin başarılı geçmesini dilerim.

MELEK ÇAKMAK

Türkiye FAO Temsilcisi Yardımcısı

Değerli katılımcılar; Gıda, Ziraat ve Kimya Mühendisleri Odalarının işbirliğinde düzenlenen bu güzel sempozyumda sizlerle birlikte olmaktan büyük bir onur ve mutluluk duymaktayım.

Bugünün teması olarak gıda hakkı olarak belirlendiği söylendi, konumuz "Gıda Hakkı" Peki, biz bu konuyu niye gündeme taşıdık yine bu sene? 1996 yılında gerçekleştirilen Dünya Gıda Zirvesinde bir karar alınmıştı. Yetersiz beslenenlerin sayısının 2015'te yarıya indirilmesi hedeflenmişti. Daha sonra yine Birleşmiş Milletler Kalkınma Bin Yıl Hedefleri içinde başka bir hedef konuldu. Yine 2015 yılında yoksulluğun ve açlığın yarıya indirilmesi hedeflendi.

Demek ki, biz bu hedeflerden hâlâ çok uzağız. Gezegenimiz tüm nüfusunu doyuracak gıda üretimini gerçekleştirdiği halde, halen 850 milyon civarında insan geceleri yataklarına aç olarak girmektedir. Bu gerçeklikten yola çıkarak FAO bu konuyu tekrar gündeme taşıma ihtiyacı duydu. Bir ay sonra yapacağımız toplantıda hem bu hakkın nasıl gerçekleştirileceği, hem de eğer bir hak olabilecekse, bunun iddia edilebilir bir konumda olması, yani iddia edilemeyen bir hakkın hak olup olmadığının sorgulanması bağlamında sanıyorum, sizlerin de katılımıyla biraz sonra güzel tartışmalar gerçekleştireceğiz.

Ben bu güzel günde sizlerle birlikte olmayı bir fırsat bilerek, FAO'nun faaliyetleri, Türkiye'deki faaliyetleriyle ilgili kısacık bir bilgilendirme yapmak istiyorum ve bazı gelişmeleri sizlerle paylaşmak istiyorum. FAO olarak Türkiye'de bazı teknik destek projeleri gerçekleştiriyoruz. Bunun dışında, elbette ki FAO'nun genel görevleri içinde istatistikleri toplama, derleme, hükümetin ihtiyacı olduğu teknik konularda destek verme, tavsiye desteklerinde bulunma ve kapasite geliştirmeye yönelik çalışmaları devam ediyor. Ama projelerimizden örnek verecek olursam, son yıllarda tamamlanan veya önümüzdeki günlerde gündemimize gelecek çalışmaya başlayacağımız projeler.

Coğrafi bilgi sistemleriyle, üretim tahmin kapasitesinin güçlendirilmesi, Tarım Köy İşleri Bakanlığıyla birlikte gerçekleştirdiğimiz bir projeydi. Daha önce organik tarımın geliştirilmesine yönelik bir proje gerçekleştirdik. Bu projenin devamı olarak Tarım Bakanlığı Avrupa Birliğinden destekle, bu konuda çalışmalara devam ediyor. Yine organik tarımın geliştirilmesine yönelik İslam Kalkınma Bankasının desteğiyle Türkiye'de Tarım Bakanlığıyla birlikte çalışarak, konunun eksik kalan, daha önceki projelerde ayakları olan pazarlama ve ticaretin geliştirilmesine yönelik çalışmalar devam edecek.

Üç sene önce biten, sizin ilginizi çekeceğini düşündüğümüz başka bir proje vardı. Yine, Tarım Bakanlığıyla yaptığımız, Gıda Güvenliği Sistemlerinin Güçlendirilmesi Proje-

si. Burada HACCP gıda risk yönetimi, hızlı alarm sistemleri ve değişik konularda kapasiteler geliştirildi, eğitimcilerin eğitimleri yapıldı ve eğitim materyalleri geliştirildi.

Bunun dışında, FAO olarak hayvan sağlığı konusunda faaliyetlerimiz devam ediyor. Biliyorsunuz, halen şap hastalığı Türkiye'de sürmekte ve maalesef Trakya'ya da tekrar sıçramış durumda. Şap hastalığının kontrolüne ilişkin çalışmalar devam ediyor. Geçtiğimiz yıllarda yine Türkiye'yi etkileyen kuş gribi konusunda bakanlığa destek verdik. Önümüzdeki günlerde başlayacağımız projeler içinde, Çevre ve Orman Bakanlığıyla birlikte yapacağımız Sürdürülebilir Dağ Yönetimi Projesi var. Ege Bölgesinde Yunt Dağı bölgesinde.

Tarım ve Köyişleri Bakanlığıyla birlikte Mersin balığı stoklarının rehabilitasyonu ile ilgili bir proje büyük bir ihtimalle, 2008'in başlarında başlayacak. Bir de Birleşmiş Milletler olarak üzerinde çalıştığımız ve yeni bitirdiğimiz bir proje taslağı var, önerisi var. Kabul edilmesi büyük bir ihtimal. İspanyol Hükümetinin Birleşmiş Milletlere verdiği bir fon kapsamında. O da İklim Değişikliği ve Çevre Projesi. FAO olarak biz bu proje kapsamında tarımın nasıl etkileneceği ve adaptasyon konusunda yapılması gereken faaliyetler, örnek projeler ve kuraklık, sel gibi afetlerin daha iyi izlenmesine yönelik faaliyetleri ilgili kurum, kuruluşlarla, hem kamu, hem sivil toplum kuruluşlarıyla gerçekleştirmeyi ümit ediyoruz. Tabii ki, bunun dışında FAO coğrafi işaretlemeyi tutun, narenciyede görülen hastalıklara kadar veya Dünya Dış Ticaret Örgütüne yapılacak hazırlıklara, müzakerelere hazırlıklarına gelişmekte olan ülkelerin kapasitelerinin geliştirilmesine kadar geniş bir yelpazede teknik kapasite geliştirme faaliyetlerini eğitim çalışmalarıyla sürdürerek, bütün üye ülkelerinin temsilcilerinin katılımlarıyla bu çalışmaları sürdürmekte.

Bir de bir haberim var; önemli bir haberim var. Belki bazılarınız duymamıştır, bu faaliyetleri özetledikten sonra. Geçtiğimiz yıl Türkiye Cumhuriyeti Hükümetiyle FAO bir anlaşma imzaladı. Bu FAO'nun reform kapsamında alınan karar gereği, alt bölge ofislerinin kurulması düşünülüyordu ve Orta Asya'dan sorumlu alt bölge ofisi Ankara'da kuruldu. Beş Orta Asya ülkesi, Azerbaycan 6, Türkiye'de olmak üzere, şu an Ankara'dan yedi ülkeye hizmet veriyoruz. Tabii, bu ofisin Ankara'da kurulmasının kararı verilirken, Türkiye'nin buna aday olması, ancak bunun yanı sıra Türkiye'nin de teknik kriterleri yönünden birinci aday konumunda olması ve Türk tarımının özel sektörüyle, sivil toplum kuruluşuyla, kamu deneyim ve tecrübeleriyle hakikaten çok önemli noktalara gelmiş olması, bu deneyimlerin ve bilgi birikiminin sizlerin de destekleriyle FAO'yla birlikte Orta Asya ülkelerine de aktarılması ihtiyacı ve öneminden ofis tabii ki, hükümetin ilgi ve destekleriyle Ankara'da kurulmuştur.

Hükümet FAO'ya önümüzdeki beş yıl için 10 milyon dolarlık bir bağışta bulunarak, ilk kez bağış veren bir ülke konumuna gelmiş ve bu bağışla birlikte Orta Asya'daki ülkelerin gıda güvencesine kavuşturulması konusundaki çabalarımızı tekrar söylemek istiyorum. Sizlerle birlikte, sizlerin deneyimleri, tecrübeleri ve uzmanlığıyla birlikte orada gerçekleştirmek istiyoruz.

Sözlerimi bitirmeden önce, bu güzel sempozyumu organize eden Gıda Mühendisleri, Ziraat Mühendisleri ve Kimya Mühendisleri odalarına, temsilcilerine, üyelerine çok teşekkür eder, toplantının başarılı, verimli ve keyifli geçmesini dilerim, saygılarımla.

HAYRETTİN KARACA

TEMA Onursal Başkanı

Saygıdeğer katılımcılar, hepinizi saygıyla selamlayarak, sözlerime başlıyorum.

Bana bir şey kalmadı, ilave edecek bir şey yok. Bundan evvel söylenen her şeye katılıyorum. Tabii, biri hariç, onu siz de biliyorsunuz, onu söylemeye ihtiyacım yok.

Güneydoğu'nun ekonomisini kalkındırmazsak bu iş devam eder. Güneydoğu'ya gidecek olan ekonomi eğer orada bir emniyet bulmazsa, oraya gitmez. Orada emniyet bulmamasının lüzumu olan her türlü çare yapılıyorsa, Güneydoğu'nun sorunu çözülmez. Biliyorsunuz, orada bir yol yapmayı bile engelliyorlar; hükümetin yol yapmasını bile engelliyorlar. Makineleri yakıyorlar, neden? "Güneydoğu aç kalsın, daha güçlü olalım" diye. Mesele budur.

Şimdi, gelelim gıda güvencisi. Bugün artık dünyanın en önde gelen sorunu. Biliyorsunuz, küresel iklim değişikliği üzerinde ne kadar basında, televizyonlarda artık bilgilendik. Sabah şerifleri hayır olun, siz neredeydiniz? Ben şahsen 20 yıldır bunu söyleyip duruyorum; TEMA 15 yıldır bunu söyleyip duruyorum. Moda olduğu için ondan yazıyorlar, çünkü yazacak başka bir şeyleri yok. Spor yazarı bile yazdı biliyor muzunuz; spor yazarları bile küresel iklim değişikliğini yazdı, çünkü neden, moda. Ama yarın başka bir moda gelecek.

Başlık yoksulluk, gıda güvencesi, kütüphaneler dolu eserler var. Lestar Braun'un 10-12 sene yayınladığı bir kitap var. "Dünya Ekonomisinde Sessiz Kriz Toprak Erozyonu" diye. Son sayfalardan size bir iki cümle okuyorum; Dünya ekonomisinin temelini tarım oluşturduğuna göre, üst düzey toprak kaybına önlem alınmazsa, ekonomi tümünden çökecektir. Nereden çıktı? Dünya ekonomisinin temeli tarımmış, hani endüstriydi, hani iletişimdi, hani turizmdi, bu nereden çıktı? Çünkü, ekonominin ana maddesinin yüzde 93,7'si topraktan geliyor da ondan.

Açlık bugünün sorunu. Belki 850 milyon açtı, bir doların altında, şimdi onu iki dolara indirdik. İki dolar nedir? 2,5 YTL, yani ayda 30 YTL, ayda 30 YTL'yle bir aile nasıl geçinir? İki doları çıkarırsak, bugün 2,2 milyar insan aç. Yine varsayımlara göre yüzde 100 ona inanıyoruz. 2025 yılından sonra 5,5 milyar insan dünyada aç. Çünkü, yağışlar çoğalıp gidiyorsa ve FAO'nun Sayın Başkanının verdiği bilgiye göre bu alınan hedeflere ulaşabildik mi, yoksa tersine mi gelişme yapıyor. Eğer tersine gelişme yapıyorsa, işte perşembenin gelişini, çarşambadan bellidir.

Açlık neler getirir? Evvela iktidar getirir, gördük. Aç bırakarak iktidar olmayı savşıyoruz ve başarılı oluyoruz. İki lokma ekmek ver, muhtaç benim adamım muhtaç.

Gidin köyünü gezin, ayakta duracak insan yok, gıdası yok aç. Yılda kömür falan bir şey vereceksin de, aç olarak iktidar olma yolunu buluyorlar artık. Ama, Anayasamızın 2. maddesinin son bendi: "Türkiye Cumhuriyeti sosyal bir hukuk devletidir" denilir. Sen sosyal devlet olursan, açın kalmaz, ama o da senin işine gelmezse, ne yapayım ben? Ama yapacak işler var, onu sona saklıyorum.

1977 yılında Amerika'da gömdüğünü ertesi günü çıkartıp yiyenler var. Çocuğunu ne vakit ölmesini bekleyenler var. Ovarzin'in kitabını okuyun. Amerika Birleşik Devletlerinin tarihini yazmış, daha neler var. Biliyorsunuz, bir patates hastalığıyla gelen şey, İrlanda'da bir açlığı getirdi. Birbirlerini diri diri yediler. Kitapları okuyun, açlık hiçbir şeye benzemez. Bugün nataşa olayı nedir? Onlar birer azizedir bana göre, aç aç, çocuğu aç, ailesi aç, o işi yapmaya gelmiyor o, onlar bana göre bir azizedir, açlık insanları buraya kadar getirebilir.

Lodermik'in Amerikalı Tarım Bakanının yayınladığı bir kitapçık var, oradan da size birkaç satır okuyorum size. "Çin'de yaptığım araştırmalara göre, her şeyin gıda maddeleri karşısında alınabildiğini gördüm. İkinci Dünya Savaşında ülkeler istila ettikleri ülkelerde gıda maddeleri depolarını kontrol altına almışlardır. Benim yaşımda olanlar bilir. Nazi orduları Polonya'da Rusya'ya girmişler, savaş hızıyla devam ediyor. Macaristan'ı, Romanya'yı, Bulgaristan'ı, Yugoslavya, Arnavutluk'u ve Yunanistan'ı geçerek Nazi orduları 2,5 ayda Girit'e geldi. Çünkü gıda maddelerini kontrol altına almışlardır. Mutfağında komşu sana yardım etti, ama bitti, sonra nedir? 'Al silahımı, ver ekmeğimi' dedi" diye yazıyor. "Mecbur kalsak, bizler de gıdamızı özgürlüğümüzden vazgeçeriz, gıda hiçbir şeye benzemez" diyor Amerikalı, Amerikalıya. Böyle çok çok örnekler verilir.

Şimdi, gelelim ama bu gıda nereden gelecek? Bugün ülkemizin sorunları tabii, bunu ulusal olarak da yayınlamak lazım. Çünkü, dünyada bugün 26 milyon ton üst toprak kaymaya devam ediyor, ama dünya toprakları da verim gücünü hızla kaybediyor bu da bir gerçek. Peki, ülkemizde durum nedir? Erozyonla kaybettiğimiz 1 400 milyon tonda bir ilerleme oldu mu? Hayır. Peki, tarımsal faaliyetimizi içinde toprakları yetenek sınıflarına göre kullanmak için bir tarım bakanı, özür diliyorum, yani öyle bir bakanlık var mı? Tabela var galiba, ama Tarım Bakanının böyle bir kararı var mı? Yok, öyle bir şey yok. Peki, sen istediğin gibi birinci sınıf alanlara sanayi kurmaya devam edersin, hem de Trakya'da edersin. Böyle bir şey olur mu? En verimli tarım alanlarına, Çukurova gitti, Bursu Ovası gitti, Adapazarı Ovası gitti, Trakya gidiyor. Peki, devlet neredesin, devlet var; hükümetler neredesiniz, hükümet yok.

Ben yaşadığım sürece tarihsel olarak söyleyeyim. 1946'dan bugüne kadar hükümet olmuş hepici, birbirinden farkı olmadan, Türkiye'nin ormanlarına, topraklarına hizmet ederek değil, tüketerek, yok ederek iktidar olmayı amaçlamışlardır, bunu da pekâlâ başarmışlardır diyorum.

Sonuç, söyleyeceğim bir çare var. Bugün anız üzerine tarım modası geçiyor da, bitti. Ama şimdi, işlemeyen tarım yapılıyor, ama ben de hâlâ derin sürmeye devam ediyorum.

Olur mu böyle bir şey? Anız üzerinde tarım vardı, onun da modası geçti, şimdi işlemeden tarım var. Böyle Türkiye'de bir yöre var mı? Ama bilim adamları var, bunu söyleyecek, anlatacak. Amerika'da 26 milyon hektar alan işlemez tarım yapıyor. Brezilya'da 16 milyon hektar, Bolivya'ya kadar iniyor.

Böyle bir şey işittiniz mi, var mı? Yok. Aşırı gübre veriyor muyum, toprağın canını alıyor muyum, mikroorganizmaları öldürüyor muyum? Evet. Aşırı suluyorum mu? Evet. Bilinçsiz ilaçlama devam ediyor mu? Evet... Peki, siz neredesiniz, peki niçin iktidar oldunuz, yeminimiz neydi? İşitmezler.

Başbakan benim gücümü kırdı, ona darıldım; bir vatandaş olarak çok gücendim, benim kalbimi kırdı. Neymiş efendim? Kargil'le konuşuyormuşum, "ama sen Kargil'le konuşana, Trakya'ya bakmıyorsun" diyor. Ben senelerdir başına geleni söylüyorum Türkiye'nin. "Ortalaması üç misli verimli topraklara sanayi kurmaya devam ediyorsun" diyorum. Ben geleni gideni ona da söyledim. Görmemişse, duymamışsa bana ne. Yine beni azarladı, ben abartıyormuşum, ben vatandaş olarak konuşuyorum, yani TEMA'yla bir ilgim yok, beni vatandaş olarak azarlıyor. "Abartıyorsunuz" diyor. Neymiş? Yedi il ve ilçede aşırı bir sel felâketi olmuş, ona doğal afet diyoruz, o bir siyasi afet oldu, o farkında değil zaten. Bu doğal afetmiş, olmuş. "Ne oldu? 41 vatandaşım öldü" diyor. Binalar, yollar falan tahrip oldu. "Abartıyorsunuz" diyor. Ama önünden akıp giden vatan toprağının farkında değil o, o vakit de hep beraber olalım. Seçimden evvel milletvekilleri bana şu garantiyi versinler. Bir seçim yarasına mı girer, neye girer bilmiyorum. Evvela, doktordan rapor isteyeceğim, "gözüm görüyor, kulağım işitiyor" diye rapor getirmezlerse, bunları seçmeyelim, var mısınız? Sayın Parti Başkanım beni alkışlamıyor. Onu yapalım... Efendim, sataşmak benim karakterimdir, onun için kusura bakmayın.

Efendim, gelelim sonuca. Derdimiz var, toprak öyle gidiyor, kimsenin umurunda yok. Eğer bir halk hareketi olmazsak, halk talep etmezse, soruyu halka indiremezsek, hiçbir şey yapamayız. Bu salonda konuşuruz, bu tebliğler kitap olarak yayınlanır, kütüphanelere konulur, orada kalır. Ben senelerdir buna şahidim, bunu yaşıyorum, o halde halka ineceğiz.

Bir tepki toplumu yaratacağız, bir yerden başlayacağız, büyüyeceğiz, gideceğiz, başka çaremiz yok. Bugün eğer buradan çıkalım, Büyük Millet Meclisi önüne gidelim, "ey toklar, biz açız!" diyelim, dönelim gelelim. Bu bir yerden başlar, sonra büyür gider bu. Birkaç tane oraya aç götürelim, köylüyü götürelim.

Gıda meselesinden biraz söz etmek istiyorum. Bugün ambalajlı gıdayı yiyoruz. Bir üretimden tüketiciye gelinceye kadarki ambalajlama, soğutma, içine bir katkı malzemesi koyaraktan, onun uzun ömürlü olmasını sağlamak için yaptığımız tramferle beraber, bir yerden bir yere gitmesiyle beraber gıdanın kendisinin enerjisini sekiz misli daha enerji sarf ediyoruz. İyi mi böyle, ambalajlı, üzerinde renkli renkli resimler var, kimyasal boyalarla yapmışlar, "yiyin yiyin afiyet olsun" diyoruz.

Evet, bunlarda bir gıda, gıda güvencesi olacaksa, bunlara da biraz sağlıklı gıda ye-

mek. Bugün her gazetede çıkıyor ya bir sağlık sayfası. O vakit, kime hitap ediyor? Bilmiyorum. Parası olmayana da hitap ediyormuş, açlara da, yok böyle bir şey. Ama her gün gazetelerde bakıyorsunuz, "böyle ye, böyle ye" tamam. Bunlar halka inmeden, halkın tepkisi olmandan hiçbir şey yapamayız. "Bilgi, ilgi, tepki" diyorum. Evvela bileceğiz, okuyacağız, okumak ibadettir, "okumak Cumhuriyete ihanettir" diye de bir görüşüm var. Bilgi sahibi olarak, köylünün içinde yaşayarak, kahve kahve dolaşarak, köy köy dolaşarak... Ben yılda en az 100 köy gezerim. Kahvelerde konuşurum, gecekondulara giderim, açları orada görürüm. Gecekonduda savcı var biliyor musunuz İstanbul'da? Gen bir savcının 1 900 maaşı var, genç bir savcı. 500 liradan eksik, İstanbul'da evi yok. Gidin görün, bak gecekonduda oturun, açları orada görün, çaresizleri görün orada.

Bir olamıyoruz, bir yerden başlayalım. Edep/siz bir hikâye anlatayım size. Şarlo'yu kovmuşlar, Şarlo komünistmiş, sosyalistmiş biliyorsunuz Mc. Carthy zamanı. Gelmiş, 15 yıl Avrupa'da yaşıyor, çağırıyorlar gitmiyor, onuru kırılmış, sonra kendi başına 20 seneden sonra gidiyor, Texas'ta bir akşam yemeğinde bir hanımın elini öpüyor. Tabii, Şarlo Avrupa kültürü almış, çobanların memleketi, kalanları rençper çoban falan. Kadın şaşıyor, "Chaplin neden benim elimi öptün?" diyor. Chaplin şöyle gözüne bakıp, gözünü aşağı doğru indiriyor. "Bir yerden başlamak lazımdı" diyor.

Onun için bir yerden başlayacağız, söz mü? Bu işi yapacağız.

ZEKİ SEZER

DEMOKRATİK SOL PARTİ GENEL BAŞKANI

Değerli konuklar, değerli katılımcılar; hepinizi sevgiyle, saygıyla selamlıyorum.

Sayın Karaca tabii çok hoş, nüktelerle dolu bir konuşma yaptı, o arada bana da sataştı. Siyasetçiye sataşmanın ne olduğunu herhalde bilmiyor. Mikrofon da ondan sonra bende. Tabii, Sayın Karaca çok önemli bir konuya aslında bana sataşırken parmak basmıştı. Siyasetçilerden, milletvekili seçileceklerden sağlık raporu istiyordu, ama kulak göz sağlığı özellikle, "gözleri görüyor mu, kulakları duyuyor mu?" raporu istiyordu. Bir Fransız atasözü var. "Hiç kimse duymak istemeyen kadar sağır, görmek istemeyen kadar kör olamaz" öyleyse rapor istemek lazım onlardan. –onu düşünüyordum, alkışı unuttum kusura bakmayın-

22

Değerli konuklar, değerli katılımcılar; Türkiye çok önemli bir süreçten geçiyor. Birkaç gündem maddesinin üzerine de bütün toplum, peşine de bütün toplum takıldı, sürüklenip gidiyor. Onlar önemli konulardır, Anayasa, sınır ötesi harekât, terör ve başka bazı günlük siyasal konular önemlidir. Ama o arada gözden kaçırılanlar var örneğin İstanbul'da AKM yıkılıyor, Muhsin Ertuğrul Sahnesi yıkılıyor, dün oradaydık, tarım kesimi çökertiliyor. Gıda hakkı konusunda büyük adaletsizlikler yaşanıyor.

İşte, Gıda Mühendisleri Odası, Ziraat Mühendisleri Odası ve Kimya Mühendisleri Odası, benim de üyesi olmaktan gurur duyduğum. Bu gözden kaçırılanların kaçırılabilmesi için, böylesine güzel etkinlikleri, bu toz-duman içerisinde yapıyor, o odalarımızı, TMMOB'u ve sizleri kutluyorum. Bu son derece de önemli. Diğer konuları konuşacağız, tabii ki tartışacağız, ama geleceğimizi etkileyen konuları da gözden kaçırmamak gerekiyor.

Bugün burada siyaset yapacak değilim; güncel siyasete çok fazla bulaşacak değilim. Ama, TMMOB Temsilcimiz, Değerli Dostumun sınır ötesi harekâtla ilgili söylediklerinden sonra, bir iki söz bu konuda söylememe izin vermenizi dilerim. Kimileri on binlerce kilometre öteden gelip, burnumuzun dibinde bir ülkeyi, toprak bütünlüğünü korumayı da aslında vaat ederek işgal ediyor. Ama şu çok net bir şekilde bilinmelidir ve bilinir ki, Türkiye hiçbir zaman yayılmacı değildir, başkalarının toprağında gözü yoktur, ama herhalde kendisine dönük teröre "efendim, biz işgalci olmak durumunda değiliz" diyerek, göz yummak durumunda da değildir. Tabii ki, terörün altyapısını hazırlayan, bataklığı kurutacak tedbirlerin alınması gerekir. Tabii ki, sosyal, kültürel, ekonomik tedbirlerin alınması gerekir, ama herhalde her gün canımızı yakan teröre de "biz işgalcilerle aynı duruma düşmeyeceğiz" diyerek göz yumulamaz. Bunu paylaşmak istedim.

Değerli konuklar; öncelikle Ziraat Mühendisleri Odası, Gıda Mühendisleri Odası ve Kimya Mühendisleri Odası tarafından ortaklaşa düzenlenen "Dünya Gıda Günü Sempozyumu"nda bulunmaktan, "Gıda Hakkı Sempozyumu"nda bulunmaktan, güncel siyasetin de dışına çıkarak, büyük bir mutluluk duyduğumu ifade etmeliyim. Tarımın sanayiyle buluştuğu tarım ve tarımın sanayiyle buluştuğu alan olan gıda sektörü ülkemiz için vazgeçilmesi ve hatta ihmal edilmesi mümkün olmayan ve olmayacak sektörlerdendir. Ülkemiz nüfusunun 1/3'ü bilindiği gibi kırsal alanda yaşamaktadır. -Tereciye tere satıyor demeyin lütfen- Türk İstatistik Kurumunun son verilerine göre istihdamımızın yüzde 30'u tarım sektöründe. Gıda sektöründe istihdam edilenlerle birlikte bu oran yaklaşık yüzde 40'ı buluyor bilindiği gibi. Tarımın Gayri Safi Milli Hasılaya katkısı yüzde 10 civarında değerli konuklar; aldığım bilgilere göre. Ama, Gayri Safi Milli Hasıladan aldığı pay tarımın yüzde 0,8, ancak binde 8 bu büyük haksızlık.

Zor koşullarda ayakta durmaya çalışan bir tarım sektörümüz var. Eli nasırlı Türk köylüsüyle bu koşulların ürettiği hammadde ve yarı mamullerle beslenmeye çalışan bir gıda sektörümüz var. Bu koşullarda bir de Dünya Ticaret Örgütü ve Avrupa Birliğinin ülkemizi pazar konumuna oturtmaya çalıştığı müzakere süreciyle mücadele edilmektedir. Bir tarafta Amerika Birleşik Devletleri yılda bilebildiğim kadariyle 75 milyar dolar. Avrupa Birliği üyesi ülkelerse, yılda 43 milyar Euro tarım sektörlerine destek verirken, ülkemizin yaklaşık 4 milyar dolar verdiği yıllık tarımsal destekten de vazgeçilmesi istenilmektedir ki, bu sadece haksızlık değil, aynı zamanda insafsızlıktır diye düşünüyorum. Böyle bir istek samimiyetten ve iyi niyetten de uzaktır.

23

Tarımsal üretim maliyetlerimiz arasında ülkemiz aleyhine büyük bir fark varken, gelişmiş ülkelerin "gümrük vergilerinizi indirin" çağrılarını anlayışla karşılamaksa pek mümkün değildir değerli konuklar. Yaşadığımız dünyada tarım ve gıda artık siyasal araçlardan biri haline de gelmiştir. Gıda güvencesi asgari düzeyde halkınızı beslemek için üretim yapmaya, coğrafi koşullarınız ve ekolojik faktörleriniz de üretmenize izin vermiyorsa, tedarik etmenizi zorunlu kılmaktadır. Tarım ve gıdanın, yani insanın yaşaması için ana araçlardan birisi olan yaşam kaynaklarının siyasetin bir aracı olarak görülmesi ahlâki değildir.

16 Ekim tarihi bilindiği gibi Dünya Gıda Günü olarak kutlanmaktadır. Ülkemizin de taraf olduğu, Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü ki, Sayın Temsilcisi burada. Bu yılki Dünya Gıda Günü'nün temasını "Gıda Hakkı" olarak tespit etti, son derece de doğru, güzel değerlendirilmesi gerek bir tespit değerli konuklar.

Bütün dünyaya yeter miktarda ve kalitede gıda maddesi üretiliyor olmasına rağmen, paylaşımındaki adaletsizlik ve özellikle gelişmiş ülkelerin aç gözlülüğe dayanan siyaset anlayışı maalesef, ne yazık ki Afrika'da açlık, dünyanın önemli bir bölümünde yetersiz beslenme sorununu ortaya çıkarmıştır. Türkiye'mizde de gelir dağılımı adaletsizliğinden söz ediyoruz. Onun da beslediği, gelir dağılımı adaletsizliğini de beslediği terör ortamının yaratılmış olmasından söz ediyoruz. Bunun ortadan kaldırılması için çeşitli çabalar gerçekleştirilmesi gerekirken, bunu da ihmal eder haldeyiz. Yine devletin resmi rakam-

larına göre ne yazık ki, Türkiye'de 1 milyonun üzerinde insanımız açlık sınırı altında yaşıyor, açlık sınırı altında gelir elde ediyor. 20 milyon kişi de yine devletin rakamlarına göre, yoksulluk sınırı altında. Bu gerçekten kabul edilebilir bir durum değil.

Her insanın sürekli, yeterli, güvenli ve kültürel tercihinine uygun gıdaya ve gıda üretmek için gerekli araçlara ulaşmak hakkı olduğu çok açık. Her insanın sağlıklı bir yaşam sürmesi için barınma hakkı, güvenli bir çevrede yaşama hakkı gibi, gıda maddelerine erişme hakkı da temel haklarındandır. Yeterli ve dengeli beslenme, sağlıklı nesiller oluşturulabilmesi ve ulusumuzun geleceğinin garanti altına alınabilmesi için de son derece önemlidir.

Halkımızın yeterli ve nitelikli gıdaya uygun fiyat üzerinden erişmesini sağlamak da son derece önemlidir. Ülkemiz nüfusunun önemli bir bölümünün yetersiz gelir düzeyine sahip olduğunu biraz önce söylemeye çalıştım. Bu insanların günlük ihtiyacı olan et, süt gibi hayvansal proteinler ve diğer gıda maddelerine erişmesini temin etmek için özel projeler üretilmelidir artık.

Değerli arkadaşlarım; bizim iktidar dönemimizde uygulamaya koyduğumuz, ancak bu günkü iktidarla uygulamadan kaldırılan okul çocuklarına süt projesi gibi projelerin yeniden hayatiyete geçirilmesi, süte ulaşamayan çocuklarımızın yetersiz beslenme sorunlarının çözümünde büyük katkı sağlayacaktır.

Ülkemiz ekolojik faktörleri, coğrafi zenginliği, iklimi, mikroklima özellikleri ve zengin gen kaynağı yapısıyla, istisnai ülkelerden birisidir. Bu değerlerimizi doğru politikalarla yönlendirip, tarım sektörümüzü ve gıda sanayimizi kaldırmak ve dünyayla rekabet edebilir seviyeye ulaştırmak zorundayız. Gıda güvenliği koruyucu temel sağlık hizmetlerinin ana öğelerinden birisi. İnsan sağlıklı ve mutlu yaşayabilmek için ihtiyaç duyduğu, yeterli ve nitelikli gıdaya ancak gıda güvenliği temin edilmiş gıdalarla ulaşabilir.

Gıda güvenliğinin teminiyse, gıdanın hammaddeden başlayıp, nihai tüketiciye ulaşmaya kadar bütün aşamaların denetimiyle mümkündür. Kamu örgütsel yapısının etken bir gıda denetimi için yeniden örgütlenmesinin bugün kaçınılmaz noktada olduğuysa açıktır.

Altyapısı geliştirilmiş, hukuksal, teknik ve idari yapısı ülkemizin ihtiyacına cevap veren, sadece denetleyen değil, aynı zamanda eğiten –Sayın Karaca siz de işaret ettiniz- ve yönlendiren bir gıda denetimi sistemi kurulmalıdır. Dünyada üretilen yeterli ve nitelikli gıda maddelerinin açlığı sonlandıracak ve yetersiz beslenme sorununu ortadan kaldıracak şekilde, adil şekilde paylaşılması. Herkesin gıdaya ulaşmasıysa insanı bir haktır; ama aynı zamanda Anayasal bir haktır. Bu bağlamda, gıda hakkının hakça düzeye ulaştırılması artık kaçınılmaz bir zorunluluktur.

Değerli konuklar; teknolojiye baş döndürücü gelişmeler oluyor; baş döndürücü bir hızla teknolojik gelişmeler yaşanıyor. Nereye ulaşırsa ulaşsın teknolojiye gelişme, şurası açık ki, tarım ve gıda konusu güncelliğini önemli ihtiyaç olma özelliğini yitirmeyecek. Öyleyse, bize dayatılmaya çalışılan, bize öğretilmeye çalışılan başkaları tarafın-

dan “canım tarım da ne, siz sanayiye bakın, siz öbür konulara bakın” gibi safsatalardan kendimizi çekip çıkartıp, gerçekten geleceğimizi tarımla, gıda üretimiyle, gıda hakkını sağlıklı koruyacak şekilde şekillendirebilmeliyiz. Bunu yapabilmek de bizim günlük siyasi tartışmalar içerisinde ne yazık ki siyaset yapma anlayışımızın da gereği olarak burada iğneyi kendimize batırmaya çalışıyorum, izninizle. Çok teşekkür ederim.

Pek sonuçlandırılabilir gibi gözüküyor. Öyleyse burada şunu söylemek lazım: Tüm geleceğimizi ilgilendiren konularda doğru kararlar alıp, doğru projeler üretip, geleceğimizi sağlıklı bir hale getirebilmek için, iyi yönetim şart, iyi projeler ortaya koyup, onu hayata geçirmek şart. Ama bugünkü yapıda bu yeterince mümkün olamıyor. Yönetim denilince, demokrasilerde siyasetsiz olmuyor. Tam burada siyaset sadece siyasetçilere bırakılamayacak kadar önemlidir, gıda hakkı içinde diyorum. Siyasete sivil toplumumuzun, uzmanlarımızın, akademisyenlerimizin, nitelikli kesimimizin ağırlığını koymasını diliyorum.

Böylece sorunlarımızın çok daha kolay ve çok daha verimli şekilde çözülebileceğine güveniyorum. Bu sempozyumun başarılı geçmesini diliyor, hepinize sevgiler saygılar sunuyorum.

BİRİNCİ OTURUM

“GIDA HAKKI”

Oturum Başkanı

Prof. Dr. ZÜMRÜT EGELİ

ODTÜ Gıda Mühendisliği Bölümü

PROF. DR. ZÜMRÜT EGELİ

Saygıdeğer konuklar, "Dünya Gıda Günü 2007 Gıda Hakkı Sempozyumu"na bir kez daha hoş geldiniz. Birinci Oturumu açıyorum.

Öncelikle sempozyumu düzenleyen odalarımıza, Gıda, Ziraat ve Kimya Mühendisleri odalarımıza bir kez daha teşekkür ediyorum.

Umuyorum ki, bu sempozyumun sonunda ortaya konulan görüşlerle, somut projeler de gündeme gelebilecektir.

Öncelikle konuklarımızı davet etmek istiyorum. Sayın Mahir Gürbüz bizlere "Gıda Hakkı Hukuksal Boyutta İrdelenmesi" konusunda görüşlerini bildirecek. Kendilerini kürsüye davet ediyorum; Sayın Dr. Birol Saygı'yı davet ediyorum ve Sayın Melek Çakmak'ı bir kez daha davet ediyorum.

“GIDA HAKKI” TEMASININ HUKUKSAL BOYUTTA İRDELENMESİ

MAHİR GÜRBÜZ

TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası Önceki Eski Başkanı

TEMA Danışmanı

Kuramsal bir tartışma... Gıda hakkı olabilir mi?

Gıda hakkının hukuksal çerçevede tartışılmasına geçmeden önce, bu tür bir hakkın olabilirliğini irdelemekte yarar vardır. Anayasa ve bazı yasalarda gıda hakkını çağrıştıran kimi hükümler bulunmasına rağmen, ülkemizde geçerli olan hukuksal düzenlemelerin hiç birinde “gıda hakkı” diye tanımlanan ve adlandırılan özel bir hak tanımı olmadığını peşinen söylemek gerekmektedir.

Aşağıda değinileceği üzere, uluslar arası kimi sözleşmeler ve Anayasamız dahil birçok hukuksal düzenlemede yazımları farklılıklar gösterse de, “yaşam hakkı” anlamında hükümler bulunmaktadır. Bu nitelikli hak tanımlarında genellikle “bireyin yaşama hakkının elinden alınamayacağı, yaşama hakkına dokunulamayacağı, bu hakkın kısıtlanamayacağı ve yaşamın saldırıya uğrayamayacağı” ve benzeri ek açıklamalar yapılmaktadır. Görüldüğü gibi, anlatımları değişik olsa bile “yaşam hakkı” tanımları açıkça, somut nitelikli ve kullanılmakta olan bir hakkı tanımlamaktadır. Devletin ve toplumun bu hakkı gözetmesi, Devletin ayrıca bu hakkın güvencesini sağlaması gerekmektedir. Devlet bireyin yaşam hakkını elinden alamaz, bu hakka dokunamaz, saldıramaz ve bu hakkın kullanımını hiç bir biçimde kısıtlayamaz.

Bir an için, hukuksal düzenlemelerde bir “gıda hakkı” tanımı olduğu varsayılsa bile, böyle bir hakkın yaşama hakkı gibi kullanılabilirliğini söylemek zordur. Bu tür bir hakkın Devlete ve topluma “ bireyin gıdasını sağlamak” biçiminde bir görev yükleyip yükleyemeyeceğini tartışmak gerekir.

Çünkü; varsayılabilecek böylesi bir hakkın yaşama hakkı örneğinde olduğu gibi, doğrudan ve kendiliğinden kullanılabilirliği söz konusu olamamaktadır. Bu tür bir hakkın kullanılabilmesi başka koşulların sağlanabilmesine bağlıdır.

-Örneğin; gıda hakkının kullanılabilmesi, öncelikle “gıdanın var olmasına” bağlıdır.

-Gıdanın var olması ise “gıda üretiminin sürdürülmesine” bağlıdır.

-Gıdanın var olması yetmez, bireyin gıdaya erişebilmesi gerekir.

-O da yetmez, bireyin gıdayı sağlayacak gelire sahip olması gerekir.

-Ve tabii tüketilecek gıdanın sağlıklı olması gerekir.

Özetle; bu hakkın somutlaşması için başka koşulların yerine gelmesi gerekmektedir. Yaşama hakkında geçerli olduğu gibi, Devletin ve toplumun “bireyi doyurmak, yetecek gıda üretmek ve bireyi gıdaya eriştirmek” türünde bir hukuksal yükümlülük altında olduğunu söylemek mümkün değildir. En azından, şu anda Devlete bu sorumlulukları yükleyecek hukuksal bir hüküm bulunmamaktadır.

Ne var ki; Anayasa ve yasalarda bir hukuksal yükümlülük bulunmamasına rağmen, üstte özetlenmeye çalışılan nedenlerle bireyin gıda hakkının sağlanması amacıyla, Devletin sosyal özellikli bir çok sorumluluğu yüklenmesi gerekmektedir. Daha somut ifade gerekir ise hukuksal bir sorumluluk bulunmamasına rağmen, gıda üretiminin geliştirilip sürdürülmesine çalışmak ve bireyi yaşamın zorunlu kıldığı gıdayı sağlayabilecek bir gelire kavuşturmak, bize göre sosyal Devletin ekonomik ve toplumsal sorumluluğu olmalıdır.

Klasik kalkınmadan – insan odaklı gelişme ve sürdürülebilir yaşama: Değişim süreçleri ve gündeme gelen yeni insan hakları.

32 — Hukuksal düzenlemelerimizde gıda hakkı niteliğinde yeterli hükümler olup olmadığı değerlendirmelerine geçmeden, konuyu bütünlükçü bir kapsamda değerlendirmeye çalışmak ve geçirilen sürecin insan hakları doğrultusunda sağladığı kazanımlara kısaca değinmek yararlı olacaktır. Çünkü; gıdaya erişmenin bir hak haline gelmesinin geçirilen sürece dayalı, maddi ve düşünsel temelleri bulunmaktadır. Aslında sosyal antropologların “İnsan oğlu ölümden önce açlığın korkusunu yaşamıştır.” ifadelerinde dile getirildiği gibi, doyma ya da gıda güdüsü ve kaygısı, insan oğlu var olalı beri vardır. Tarih boyu geçirilen mücadele ve savaşların önemli ölçüde bu korku ve kaygılardan kaynaklandığı da bilinmektedir. Bütün bu tarihi temellere rağmen, sözü edilen güdü ve kaygıların bir insan hakkı niteliğine dönüşmesinin son yüz yıl toplumsal dönüşümleriyle ortaya çıktığını söylemek gerekmektedir.

Kalkınma ve gelişme anlayışlarında son dönemlerde gözlenen değişme ve dönüşmelerin, beraberlerinde insanı odak alan bu tür hakların türetilmesi sonuçlarını yarattığı da gözlenmektedir. Bilindiği gibi, yüz yılımızın ortalarına kadar “fiziki büyüme, sanayileşme, bilim ve teknolojiye ilerleme” eksenlerinde tanımlanan kalkınma anlayışları, yarattığı toplumsal ve ekolojik sorunlar nedeniyle, dünya ölçeğinde giderek sorgulanmaya başlamıştır. “Her şeye rağmen büyüme ve her şeye rağmen kalkınma” yaklaşımları, giderek yerlerini “kalkınma – doğal kaynak dengesinin gözetilmesini” öngören sürdürülebilir kalkınma anlayışlarına bırakmaya başlamıştır. Bu anlayışların gereği, doğal varlık ve üretim kaynaklarının sınırsız olmadığı tersine kısıtlı olduğu ve kısıtlı olan toprak, su, orman ve biyolojik kaynakların, geçmişin mirası değil, gelecekte ödünç alınmış değerler olduğu yolunda, yeni duyarlıklar yeni etik yaklaşımları gündeme gelmeye başlamıştır.

Kalkınmanın sürdürülebilir olması olarak somutlaşan yeni yaklaşımlar, süreç içinde daha da yeni açınımlara kavuşmuştur. Sorunsalın çözümü için; kalkınma – doğal kaynak dengesini gözeten ve doğal varlık ve kaynakların gelecek kuşakların yararlarına sunulmasını öngören yaklaşımlarının yanında, insan kaynağının geliştirilmesini öngören “insan odaklı gelişme” anlayışlarının da gerekli olduğu görüşleri yaygınlaşmaya başlamıştır.

Bu anlayışlara göre, “kalkınma yararları toplumsallaşmalı ve insan kişiliğinin etkin biçimde yaşanacağı ekonomik – toplumsal ve siyasal boyutlarda bütünleşmiş bir sistem” yaşam düzeni oluşturulmalıdır. Doğal varlık ve kaynakları gözetken “sürdürülebilir kalkınma” ilkesi gözetilse bile insanca yaşamak için; ekonomik büyüme, sanayileşme, hizmet sektörlerinin gelişimi, bilim ve teknolojiye ilerlemeler yetmez. Kaynak ve olanakların toplumda dengeli paylaşılması, bireyin gelirinin artması, eğitim - sağlık – sosyal güvenlik – barınma ve konut olanaklarının iyileştirilmesi gibi yaşam kalitesini geliştiren süreçlerin, bütünlük içinde yaşama geçirilmesi gerekir. Bunlardan çok daha önemli ve öncelikli olarak da “yaşanabilir bir ortamda soluk almak ve yeterli ve dengeli beslenmek” gibi insan yaşamını odak sayan anlayışların somutlaşması da gerekir. Bütün bu nedenlerledir ki; sürdürülebilirliği esas alsa bile, sonuçta kalkınma ve gelişme gibi fiziki temeli olan amaçları öngören anlayışlar da yeterli görülmemeye başlamış ve günümüzde çok daha kapsamlı ve derinlikli bir yaklaşım olan “sürdürülebilir yaşam” anlayışları gündeme gelmiştir.

33

Kanımızca; “yaşama hakkının” da, yeni bir insan hakkı olarak ortaya çıkan “çevre hakkının” da ve şimdi tartışmaya çalıştığımız “gıda hakkının” da düşünsel temelini, üstte özetlenmeye çalışılan bu süreç oluşturmuştur. “Kalkınmadan – insan odaklı gelişmeye” ve “sürdürülebilir yaşama” dönüşen toplumsal ekonomik ve siyasal süreç, beraberinde terminolojide “dayanışma hakları” olarak nitelenen bu yaşamsal hakları da türetmiştir. Özetle; klasik kalkınmadan – sürdürülebilir kalkınmaya, oradan sürdürülebilir gelişmeye ve sürdürülebilir yaşama uzanan anlayış dönüşümü, soluk alma boyutunda “çevre hakkını”, yaşama boyutunda ise gıda hakkını da içeren “yaşama hakkını” ortaya çıkarmıştır.

Çevre hakkı – gıda hakkı ilişkisi.

Bu iki hak arasında doğrusal nitelikli nasıl bir ilişki olabileceği kuşkuyla karşılanabilir. Ne var ki; çevre hakkının “sağlıklı bir çevrede yaşamak” anlamına geldiği, bu hakkın son amacının yaşamın devamını sağlamak olduğu ve yaşamaya elveren sağlıklı çevre kapsamında en belirleyici unsurlardan birinin “beslenme gereksinimi” olduğu gibi hususlar gözetilince, bu iki hak arasında biri birini tümleyici bir ilişki bütünlüğü bulunduğunu söylemek gerekir. Hatta; kuramsal açıdan sağlıklı çevrede soluk almak yanında “yeterli ve dengeli beslenmek” gereğini de kavrayan çevre hakkının, esasen gıda hakkını içerdiğini de söylemek gerekir.

Günümüzde bizim Anayasamız dahil uluslar arasında hukuksallık kazanmış bulunan

çevre hakkı insanları yaşanabilir bir çevrede yaşatmayı amaçladığından, bu hakkın daylı öznesi çevre olmakla birlikte, asıl öznesi insan, yani insan yaşamıdır. **O nedenle, temel öznesi insan yaşamı olan bir hak ile, yaşamın sağlanmasının en temel koşulu olan “yeterli ve dengeli beslenmeyi” öngören gıda hakkı arasında hem yakın hem de tamamlayıcı ilişki bulunmaktadır.**

Öte yandan varsayılacak bir gıda hakkının anlamlı olması için sürdürülebilir olması da gerekmektedir. Böylesi bir sürdürülebilirliğin en temel koşulunu ise “üretim gücü olan doğal kaynakların korunarak verimli kılınması”, yani yaşam çevresinin korunması oluşturmaktadır. Belirtilen nedenle de bu iki hak arasında yakın ve zorunlu bir ilişki olduğu anlaşılmaktadır.

Bütün bu nedenlerle, gıda hakkı ile bir çok boyutta ilişkisi bulunan çevre hakkının gelişim sürecine kısaca değinmek yararlı bulunmaktadır.

Kalkınma ve gelişme anlayışları değişimi ve bu yeni anlayışlara sürdürülebilirlik boyutunun eklenmesiyle, çevre korumacı yaklaşımlar da uluslar arası tartışmaların önemli gündemlerinden biri olmaya başlamıştır. “Çevrenin bireylerin kullanımına sunulmuş sınırsız bir kaynak değil, insanlığın tümüne ve gelecek kuşaklara sorumluluk duyarak birlikte var olunacak bir değer olduğu” yolundaki yeni anlayışlar yaygınlaşır olmuştur.

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinin giriş bölümünde yer alan “gereksinimleri karşılama özgürlüğü” ve “daha özgür ortamda toplumsal gelişmelerin sağlanması, daha iyi yaşam” ilkesi, çevreci kalkınma anlayışlarına kaynaklık eden bir temel bakış açısı sayılmıştır.

Stockholm de 1972 de toplanan Birleşmiş Milletler İnsan Çevresi Konferansı, çevre korumacı yaklaşımların, ilk kez dünya ülkelerinin çoğunun katılımcı olduğu bir uluslararası platformu oluşturmuştur. Stockholm bildirisinin birinci maddesinde “İnsanlar onurlu ve iyi bir yaşama olanak verecek kalitede bir çevrede, elverişli yaşama koşulları, eşitlik ve özgürlük temel hakkına sahiptir.” hükmü yer almıştır. Hukuksal anlamda bağlayıcılık niteliği olması bile, ilk kez dünya ülkeleri bu doğrultuyu bir ilkesel birlik olarak bu Konferansta kabul etmişlerdir.

Avrupa Ekonomik Topluluğunun 1973 deki İkinci çevre Eylem Programı bu doğrultuda yeni bir gelişme özelliği taşımaktadır.

Avrupa Çevre Hukuku Konseyinin 1975 deki çevre Hukuku Kollokyumu bir başka aşamadır.

UNESCO nun 1980 de Meksiko City de düzenlediği Yeni İnsan Hakları Kollokyumu başka bir örnektir.

Afrika İnsan ve Halk Hakları konulu 1981 tarihli sözleşme soruna yeni boyut getirmiştir.

Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonunun 1986 tarihli “Ortak Geleceğimiz” isimli raporu, her şeye rağmen kalkınma anlayışına ilk kez örgütlü biçimde karşı çıkan ve sürdürülebilir kalkınma anlayışını öngören bir çalışmadır.

Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonunun 1987 deki "insanların çevre hakkına sahip olmaları gerektiği" görüşü, soruna haklar anlamında yeni boyut getirmektedir.

Avrupa Parlamentosunun 1989 daki temel haklar ve özgürlükler bildirisi, çevre korumayı hak sayan yükümlülükler getirmektedir.

Brezilya da 1982 de toplanan Rio Konferansının tüm dünya ülkelerini bağlayan GÜNDEM 21 raporu çevre ile ekonomik ve toplumsal kalkınmanın birbirinden ayrı konular olarak düşünülmemeyeceğini, bağlayıcı bir uluslararası belge biçiminde ortaya koymuştur.

Aynı yıl bağtlanan Helsinki Nihai Belgesinde de benzer görüşler bulunmaktadır.

Paris Şartı, çevre konusunda halkın bilgilendirilmesini, çevreyi düzeltici girişimlerin ön koşulu saymaktadır.

Özetlenmeye çalışılan uluslar arası karar süreçlerinde, kalkınmayla çevreyi dengeli kılan yeni anlayışlar, tüm ülkeleri bağlayan ve yönlendiren ilkesel bakış açıları olarak ortaya çıkmıştır. Tüm uluslar arası ortamlarda, aşağıdaki doğrultularda uzlaşma sağlanmıştır.

-Kalkınma yararları, topluma gelecek kuşakların gelişim potansiyeli yok edilmeden sunulmalıdır.

-Çevreyi korumak insanın topluma, dünyaya ve diğer canlı türlerine karşı geniş zamanlı bir sorumluluğudur.

-Çevreyi gözetmeyen kalkınma, gelecek kuşaklara çözümsüz sorunlar aktaracaktır.

-Dolayısıyla, çevrenin korunması topluma ve geleceğe yönelik bir etik anlayıştır.

-Sanayi devriminin doğayı tahrip eden sorumsuz ve sınırsız tirmanışı denetlenmelidir.

-Çevre korumacı strateji ve politikalar bir insanlık ödevidir.

-Çevrenin korunması ve geliştirilmesi kamu yararına bir amaçtır.

-Çevre ve kalkınma biri biriyle çelişen yaklaşımlar değil, tersine biri birini tümleyen anlayışlar olmalıdır.

-Çevre artık uluslar arası karşılıklı bağımlılık alanı haline gelmiştir.

-Bütün bu çerçevede insan doğa ilişkileri yeniden ele alınmalıdır.

Belirtilmeye çalışılan süreç sırasında, "çevre hakkının objesinin ne olması gerektiği, bir insan hakkı sayılıp sayılamayacağı ve başta haklarla çelişip çelişmediği, bu hakkın klasik hak anlayışındaki yarar koşulu bakımından geçerli olup olmadığı, ekonomik gelişme sürecinde çatışmalara yol açıp açmayacağı, yararlanıcıların belirlenmesinin zor olabileceği, mülkiyet, haklarıyla çelişebileceği ve girişim özgürlüğünü kısıtlayabileceği" gibi konularda, yoğun tartışmalar yapılmıştır.

Süreç içinde, **"her bireyin doğanın bir parçası olarak temiz bir çevrede yaşamak, çevre bozulmasına karşı çıkmak ve dengeli-sağlıklı çevrede yaşamak hakkına sahip olduğu"** görüşü net biçimde ortaya çıkmıştır.

Gelişme – sağlıklı - dengeli bir çevrede yaşama – barış - ortak mirastan yararlanma boyutlarını kavrayan ve hem devleti hem de bireyi aynı sorumluluk altına sokan “çevre hakkı”, “dayanışma hakları” kapsamında Üçüncü Kuşak İnsan Hakları içerisinde yer almıştır.

Genel kapsam olarak canlı – cansız tüm doğaya ilişkin olan bu hak, **yaşanılacak çevreyi koruma boyutunda bütün doğal varlık ve kaynakları da kavramaktadır.** Yaşamın sürdürülmesi boyutunda ise **bitki hayvan ve insan bütün canlıları kapsamaktadır.** Dolayısı ile çevre hakkı, **canlıların beslenme gereksinimi temel boyutuyla “gıda hakkı” diye adlandırılabilir** yeni bir hakkı da çok net biçimde içermektedir.

Gıda hakkının hukuksal değerlendirilmesi

Sunuşun başlangıcında yer alan “kavramsal tartışma” bölümünde; “hukukumuzda gıda hakkı diye adlandırılan yazılı bir hak tanımının bulunmadığı, bir çok hukuksal düzenlemede yaşama hakkı anlamında hükümlerin olduğu, hukukta gıda hakkı gibi bir tanım olsa bile bu hakkın kendiliğinden kullanımının mümkün olmadığı, böylesi bir hakkın hayata geçmesinin ancak gıda üretimi, gıdaya erişim, gıdayı sağlayacak gelir ve benzeri ön koşullara bağlı olduğu, hukuksal düzenlemelerde bulunabilecek böylesi bir hakkın Devlete herkesi doyurma gibi bir görevi yükleyemeye yetmeyeceği ve ancak herkesin insanca yaşama düzeyine ulaşılmasına çalışmak türünden bir sosyal devlet anlayışını gerektirebileceği” biçiminde genel bir değerlendirme yapılmıştır.

Değerlendirmenin bu aşamasında Türk hukukunda gıda hakkı ile ilgili hükümlere ilişkin bir irdeleme yapılmaya çalışılacaktır.

Aslında gıda ya da beslenme hakkı diye nitelenebilecek bir talep, açıkça yaşam hakkı ile özdeşdir. O açıdan, uluslar üstü anlaşmalara ya da yazılı hukuka geçmese de insan oğlu var olduğundan bu yana, tüm yaşayanlar için geçerli olan ve fakat dile getirilmemiş bir gıda hakkından söz etmek mümkündür. Çünkü, önceden de ifade edildiği gibi “ölümden önce açlığın korkusunu yaşayan” insan oğlu için yaşamanın ön koşulu, nefes alma ile birlikte, doymaktır ve beslenmektir. Bu yüzdendir ki, hukuksal düzenlemelere konu olmadan, öz ve anlam olarak bir çok uluslar arası antlaşma ve sözleşmede gıda hakkı anlamına gelecek değerlendirmeler yer almış bulunmaktadır.

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin üçüncü maddesinde “Yaşamak, özgürlük ve kişi güvenliği her bireyin hakkıdır.” ifadesi yer almıştır. Bu ifadedeki “yaşamak” terimi doğal olarak “soluk almak ve beslenmek” unsurlarını içermekte ve bir anlamda gıda hakkının kuramsal temelini oluşturmaktadır.

Bu hüküm yirmi beşinci maddede daha da somutlaştırılmış ve gıda hakkını içeren daha açık bir ifade kullanılmıştır. Maddede “Her bireyin gerek kendisi gerekse ailesi için yiyecek, giyim, mesken, tıbbi bakım, gerekli sosyal hizmetler dahil olmak üzere sağlığı ve refahını sağlayacak uygun bir yaşam düzeyine kavuşma hakkı vardır.” ifadesi bulunmaktadır. Görüldüğü gibi bu ifadenin “yiyecek sağlayacak yaşam düzeyi” bölümü çok açık ve net olarak gıda hakkını tanımlamaktadır.

Bağıtlanan uluslar arası anlaşmaların tümünde olduğu gibi, ülkemizin de taraf olduğu bu Beyanname de hiç kuşkusuz iç hukukumuzu da bağlayan bir nitelik göstermektedir. Ne var ki, Dünya uluslarının tümünü kapsayan ve bağlayan bu özelliğine rağmen, Beyannameyi bu konuya özel bir hukuksal düzenleme olarak tanımlamak zordur. Bununla birlikte günümüzün hukuksal düzenlemelerinde dolaylı olsa da yer alan gıda hakkı anlamındaki hükümlerin tarihi temelini, kanımızca İnsan Hakları Evrensel Beyannameyi oluşturmaktadır.

Gıda hakkı tanımı biçiminde net ifadeler olmamasına rağmen, Anayasada yer alan kimi hükümlerin bu hakkı çağrıştırdığını ve dolaylı olarak bu anlama geldiğini söylemek mümkündür.

Anayasanın “Devletin temel amaç ve görevleri” başlıklı beşinci maddesinin son bölümünde “insanın maddi ve manevi varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaya çalışmak” ifadesi bulunmaktadır.

Görüldüğü gibi bu hüküm Türk insanının yaşatılmasının sağlanmasını açık ve net bir Devlet ödevi saymaktadır. İnsanın yaşatılmasını sağlamak ise öncelikle ve mutlaka “beslenmeyi gerektirdiğinden”, Anayasanın bu hükmünün özünde gıda hakkını içerdiğini söylemek mümkündür.

“Kişinin dokunulmazlığı, maddi ve manevi varlığı” başlıklı on yedinci maddenin başlangıcında “Herkes, yaşama, maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir.” denilmekte, maddenin diğer bölümlerinde ise “vücut bütünlüğüne dokunulamayacağı, işkence yapılamayacağı ve insan onuru ile bağdaşmayan ceza uygulanamayacağı” yolunda hükümler bulunmaktadır.

Görüldüğü üzere maddenin başlangıç cümlesi açık ve net olarak “yaşama hakkını” tanımlamaktadır. İnsan yaşamının sürmesi soluk almanın yanında, zorunlu olarak beslenmeyi de gerektirdiğinden, maddenin başlığında ve içeriğinde gıda hakkı gibi bir tanım olmamasına rağmen, kanımızca bu madde çok açık biçimde bir gıda hakkı tanımı anlamına gelmektedir. Ne var ki, örtük biçimde bir gıda hakkı anlamını taşısa bile, bu sunuşun ilk bölümünde de değinildiği üzere, böyle bir hakkın kullanımı başkaca koşulları gerektirmektedir. Yani gıda hakkı diye algılsa bile böylesi bir hükmü “Devletin ya da toplumun tüm bireylerin doymasını veya beslenmesini sağlamak” anlamında yorumlamak mümkün değildir. Çünkü, önceden de belirtildiği gibi gıda hakkının yaşama geçmesi, “öncelikle gıdanın var olmasına, bunun için gıdanın üretilmesine, bireyin gıdaya erişebilmesine ve gıdayı sağlayacak gelire sahip olmasına” bağlıdır. Bu koşullar yerine gelmeden, hukuksallık kazanmış olsa da bir gıda hakkının yaşama geçmesi ve geçerli olması mümkün değildir.

Bu madde ile beşinci maddede yer alan “Devletin insan maddi ve manevi varlığının gelişmesini sağlayacak koşulları hazırlaması” hükmü birlikte değerlendirilince, Anayasanın Devlete herkesi doyurmak gibi açık bir sorumluluk yüklememekle beraber, “insan varlığının sürdürülmesi koşullarını sağlamak” boyutuyla, çok net sosyal sorumluluk yüklemiş olduğu söylenebilir.

Anayasanın kırk beşinci maddesinde ise Devlete “bitkisel ve hayvansal üretimi artırmak” ödevi yüklenmiştir.

Başlığında yer alan “Tarım, hayvancılık ve bu üretim dallarında çalışanların korunması” ifadesinde de belirtildiği gibi, bu madde özünde “tarım sektörünün korunması ve geliştirilmesini” amaçlıyor ise de, tüm gıdaların hammaddesini oluşturan bitkisel ve hayvansal üretimin artırılmasını öngören özel yönüyle, kanımızca “gıda hakkının yaşama geçmesi” yolunda Devleti sorumlu kılan bir başka hüküm niteliğini de taşımaktadır. Özetle, Anayasanın beş ve on yedinci maddelerinde Devlete görev olarak verilen “insan yaşamını sağlamak” ödevi, bu madde yer alan “gıda üretim fonksiyonu” boyutu ile daha da somutlaşmış bulunmaktadır.

Gıda hakkı ile ilişki kurulabilecek bir başka hüküm ise Anayasanın elli altıncı maddesinde bulunmaktadır. “Sağlık hizmetleri ve çevrenin korunması” başlıklı maddenin ilk fıkrasında “Herkes, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşamak hakkına sahiptir.”, üçüncü fıkrasında ise “Devletin herkesin, hayatını beden ve ruh sağlığı içinde sürdürmesini sağlaması” hükmü bulunmaktadır.

Anayasanın on yedinci maddesindeki “insan yaşamını ve maddi manevi varlığı korumak” biçiminde ifade edilen yaklaşım öz olarak bu maddede de yer almaktadır. “Sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşamın sürmesinin” bir ön koşulu “sağlıklı çevrede soluk almak” ise bir diğer ön koşulunu ve temelini “yaşamın sürdürülmesini sağlayacak beslenmeyi gerçekleştirmek.” oluşturmaktadır. “Devletin herkesin hayatını beden ve ruh sağlığı içinde sürdürmesini sağlaması” hükmü de aynı anlama gelmekte ve bu amacın sağlanması için zorunlu olan “yeterli ve dengeli beslenmek” boyutu ile kanımızca gıda hakkını da içermektedir.

Sosyal güvenlik bakımından özel olarak korunması gerekenler başlıklı altmış birinci maddede ise engelliler ve dezavantajlı kesimlerin yaşam düzeylerinin geliştirilmesi gibi bir Devlet görevi tanımlanmaktadır. Genel bir görev olmamakla birlikte, bu madde ile Devlete hiç değilse kimi toplum kesimlerinin yaşamlarını geliştirme ve dolayısıyla “yeterli ve dengeli beslenmeye katkı” anlamında bir ödev yüklendiğini söylemek mümkündür.

Anayasanın değişik maddelerinde ilkesel anlamda yer alan ve gıda haklarını dolaylı olarak çağrıştıran hükümlerin kimi yasalarda daha da açıklığa kavuşturulup somutlaştırıldığı gözlenmektedir.

Bunlardan en belirleyici olanı 5179 sayılı Gıdaların Üretimi, Tüketimi ve Denetlenmesine Dair Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanundur.

Kanunun “Amaç” maddesinde geçen “Gıda güvenliğinin temini” ifadesi, özünde “yeterli gıda üretimini” içermektedir. Bir başka anlatımla bu hükümle, bu sunuşun önceki bölümlerinde gıda hakkı kullanımının koşulu oldukları söylenen “gıdanın var olması, üretiminin artırılması” temel süreçlerinin yaşama geçirilmesi öngörülmekte-

dir. Doğaldır ki, Kanun “gıda güvenliğinin temini” amacını, bir kamusal ve toplumsal sorumluluk niteliği ile öngörmüş ve kırk birinci maddesiyle yürütme yetkisini Bakanlar Kuruluna vererek, açıkça bu amacın yerine gelmesinde Devleti görevlendirmiş bulunmaktadır. Maddede gıda hakkı gibi bir ifade olmamasına rağmen, öngörülmüş bulunan gıda güvenliği ya da yeterli gıda sağlanması yaklaşımları, kanımızca gıda hakkını amaçlayan net bir öngörü niteliği taşımaktadır.

Maddede geçen “gereği gibi beslenmek” öngörüsü hem yeterlilik, hem dengelik ve hem de sağlıklılık boyutlarını içermektedir. Maddenin sonraki kısımlarında yer alan “gıda üretimi, işlenmesi, korunması, saklanması ve pazarlanmasında hijyenik koşulların sağlanması” ve “halk sağlığını korumak” hükümleri çok açık olarak gıda hakkının “sağlıklı gıda tüketimi” boyutunu tanımlamaktadır. Yani madde, bir yandan gıda güvenliği öngörüsüyle bu hakkın “gıdanın var olması ve üretimi” koşullarını dile getirirken, hijyene ilişkin hükümleriyle de bu hakkın “dengelik ve sağlıklılık” koşullarını tanımlamaktadır.

Gıda kodeksi başlıklı yedinci maddede bulunan “asgari kalite ve hijyen kriterlerinin kodeks ile belirleneceği” yolundaki hükümle de, bu hakkın “sağlıklılık” boyutuna bir kez daha vurgu yapılmaktadır. “Sağlığın korunması” başlıklı on sekizinci madde yer alan “insan sağlığının korunması amacıyla gıda üretim – dağıtım ve tüketim sürecinin tümünü denetimini öngören” ve yaptırımları tanımlayan hükümle, on dokuzuncu maddede bulunan “gıda dış ticaretinin denetimi” hükmü de, kanımızca gıda hakkının bu boyutunu somutlayan başka ifadeler olarak ortaya çıkmaktadır.

Özetle yinelemek gerekir ise; kısaca Gıda Kanunu olarak nitelenebilecek bu hukuksal düzenlemede “gıda hakkı” biçiminde ifade edilen bir hak tanımı bulunmuyor ise de üstte belirtilmeye çalışılan hükümlerle, bu hakkın “gıdanın var olması, gıda üretiminin sürdürülüp artırılması ve sağlıklı gıda tüketimi” gibi temel boyutlarını kavrayan yaklaşımların açıkça dile getirilmiş olduğunu söylemek gerekmektedir.

Dolaylı da olsa gıda hakkını çağrıştıran kimi hükümler 4077 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanunda da bulunmaktadır.

Kanunun “Amaç” başlıklı birinci maddesinde yer alan “Kamu yararına uygun olarak tüketicinin sağlık ve güvenliğini korumak, zararları tazmin etmek” ifadeleri, başka tüketim mallarının yanında gıda niteliği taşıyan tüketim mallarının da kavrayan özelliği ile, kanımızca gıda hakkının “yeterlilik, güvenilirlik ve sağlıklılık” boyutlarını da amaçlamaktadır.

“Mal ve hizmet denetimi” başlıklı on dokuzuncu maddenin bu nitelikteki hükmü, “Tüketici haklarının korunması” başlıklı yirmi ikinci maddede bulunan “tüketicinin bilgilendirilmesi, yanıltılmaması, yanlış yönlendirilmemesi ve gıda kontrol aşamalarına katılım sağlanması” hükümleri, yirmi üçüncü maddedeki “piyasa gözetimi ve denetimi”, yirmi dördüncü maddedeki “kontrol ve sertifikasyon, kalite ve risk analizi ve denetimi” hükümleri ve yirmi dokuzuncu maddede bulunan yaptırım hükümleri de,

kanımızca amaç maddesinde öngörülen “gıda yeterliliği, güvenilirliği ve sağlıklılığı” gibi gıda hakkı boyutlarını amaçlayan düzenlemeler olarak tanımlanabilir.

Görüldüğü gibi iç hukukumuzda “gıda hakkı” olarak adlandırılan ve yazılmış bulunan bir hak tanımı bulunmamaktadır. Buna rağmen; başta Anayasada yer alan “yaşama” hakkı olmak üzere, yeterli oldukları tartışmalı olsa da yasalarımızda dolaylı olarak gıda hakkı biçiminde yorumlanabilecek, bu hakkı çağrıştıracak ve bu hakkın yaşama geçmesini sağlayacak olan “yeterlilik, güvenilirlik ve sağlıklılık” temel koşullarını öngören bir çok hükmün bulunduğu söylemek mümkündür.

Gıda hakkının kullanımı ve kimi kısıtlar

Bu sunuşun başlangıcında; böylesi bir hakkın doğrudan kullanımının mümkün olmadığı, hakkın yaşama geçmesi için “gıdanın var olması, bunun için gıda üretiminin artırılması ve sürdürülebilir kılınması, bireyin gıdaya erişebilmesi ve gıdayı tüketebilecek gelire sahip olması ve gıdanın sağlıklı olması” gibi temel koşulların gerekli olduğu görüşleri açıklanmaya çalışılmıştır. Ülkemiz koşulları ve ortaya çıkan uluslar arası yeni süreçler gözetilince, gıda hakkı koşulları olarak nitelenmeye çalışılan bu unsurların bir bölümünün hak kullanımını kısıtlayan özellikler taşıdığı da anlaşılmaktadır. O nedenle sunuşun asıl konusu olmamakla birlikte, hak kullanımını kısıtlayıcı sorunlara da kısaca değinmekte yarar görülmektedir.

Öncelikle, yeterli ve dengeli beslenmeyi sağlayacak bir üretim anlamında ciddi sorunlar ve kısıtlar bulunduğunu söylemek gerekmektedir. Tüketilen gıdanın sağlıklı olması anlamında da yetersizlik ve kısıtlar bulunmaktadır. Dahası, yeterli ve dengeli beslenmeyi sağlayacak yeterli birey geliri anlamında çok ciddi ekonomik sorunlar bulunmaktadır. Üstelik var olan bu kısıt ve sorunlar çoğunluğu dış kaynaklı olan yeni koşullar nedeniyle daha da ağırlaşmıştır.

Türkiye insan bugün bile Avrupa insanının üçte biri kadar hayvansal besin tüketmektedir. DPT tarafından 2001 de gerçekleştirilen bir araştırmaya göre, toplumumuzun protein tüketiminin %55’i tahıl ve ürünlerinden, %10’u et ve ürünlerinden, %15’i süt ve ürünlerinden ve %16’sı sebze ve meyveden, enerji tüketiminin %52’si tahıl ve ürünlerinden, %4’ü et ve ürünlerinden, %7’i süt ve ürünlerinden ve %12’i sebze ve meyveden karşılanmaktadır. Tahıl ve ürünleri tüketiminin çok büyük bölümünün ekmek olduğu gözetilir ise Türkiye insanının bugün bile ekmekle beslendiğini anlamak gerekmektedir.

Bu noktada bir önemli noktanın da altını çizmek ve kimi yanılgıları gidermek gerekmektedir. Üstte özetlenen beslenme göstergeleri değerlendirilince, Türk insanının yeterlilik dengelilik bir yana, normal beslenme koşullarına bile ulaşamadığı ve ancak ekmekle karnını doyurduğu anlaşılmaktadır. Kanımızca genel ortalamaları yansıtan bu veriler, toplumun az gelirli ve yoksul çoğunluğu için çok daha ağır koşullarda geçerli bulunmaktadır.

Beslenemeyen ve ancak karnını ekmekle doyuran yani ancak doyan toplumumuzda yaşanan bu yetersizliğin temelinde bize göre, kimi başka değişkenlerin yanında

“kişi başına ulusal gelir düzeyinin düşüklüğü” ve “toplam et ve süt üretimi yetersizliği” gibi iki belirleyici bulunmaktadır. Bireyin geliri düzeyinin düşüklüğü ve temel gıda maddesi nitelikli tarım ürünü üretimindeki yetersizlik sorunları aşılmadan, var sayılacak teorik bir gıda hakkının hukuksal düzenlemeye kavuşmasının sorunu çözemeyeceğini görmek gerekmektedir.

Ülkeye özgü koşullardan kaynaklanan gıda hakkı kullanım kısıtları ne yazık ki kimi dış etkenler yüzünden daha da ağırlaşma eğilimi göstermektedir.

AB sürecinin karşımıza çıkardığı muhtemelen ilk örneği süt üretiminde ortaya çıkacak olan “tarımsal üretim kotası” gibi dayatmaların, ulusal koşullarda gıda güvenliği sorunları yaratacağını görmek gerekmektedir. Aynı sürecin gereği gündeme gelecek olan gümrüklerin sıfırlanması mekanizmalarının, ülke insanının gıda hakkının, AB dayatmalarına teslim edileceği anlamına geleceğini fark etmek gerekmektedir. Sağlıklı gıda anlamında bir olanak sayılan organik tarım ve iyi tarım gibi yöntemlerin, “üretim verimliliğinde yetersizlik” boyutunda yaratabileceği ikincil sorunlardan ötürü, yeterlilik anlamında kısıt özelliği taşıyabileceğini de görmek gerekir. Canlı bünyesinde çeşitli patolojik sorunlar yarattığı ileri sürülen ya da en azından ne tür etkiler yarattığı bilinemeyen GDO nitelikli ve gıda özellikli tarımsal ürünlerin ithali ve yerli koşullarda üretiminin sağlıklı gıda haklarına açık aykırılığını bilmek gerekmektedir.

Son söz olarak çeşitli boyutlarla sorgulanmaya çalışılan “gıda hakkı” kavramının hukuksallık kazanımı hiç kuşkusuz gerekli ve yararlıdır. Ne var ki; böylesi bir hakkın anlamlı olması ve gerçekten yaşama geçmesinin, üstte tanımlanmaya çalışılan ön koşullara ve bu koşulları kısıtlayıcı unsurların giderilmesine bağlı olduğunu unutmamak gerekmektedir. 19 Ekim 2007

“GIDA HAKKI” TEMASININ TEKNİK BOYUTTA İRDELENMESİ

Doç. Dr. Y. BİROL SAYGI

Döhler Gıda Sanayi ve Tic. Ltd. Şti.

42

İnsan, toplum halinde yaşayabilen bir canlıdır. Bu sayede, günümüze dek gelişimini sürdürerek var olabilmiş ve gelişebileceği nokta sonsuza açık bir canlı türüdür. İnsanı diğer canlılardan ayırabilen, bu özelliğidir. İnsan dışındaki tüm canlılar varlıklarını genetik özellikleri ve içgüdüleri ile sürdürebilirken insan farklı olarak “beden, akıl, ruh” ölçüsünün olumlu sentezini yapabilmektedir. A. H. Maslow’un temel ihtiyaçlar hiyerarşisine bakarsak en altta bulunan fizyolojik ve güvenlik temel ihtiyaçlarından sonrakileri ait olma, saygı görme, yaratma ve başarma ihtiyaçlarının insana özgü olduğunu görmekteyiz.

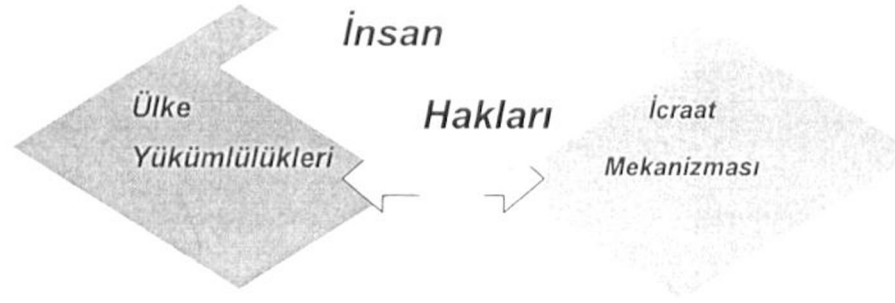
“Gıda hakkı ve teknoloji” kavramlarının, insan hakları çerçevesinde doğru tanımlanması ve birbirleri ile olan ilişkilerinin doğru boyutta detaylandırılması gereklidir. Konuyu incelerken insanın yani tüketicinin “gıda hakkı” boyutunda, “tüketicinin beklentilerinin” karşılanması çok önemlidir. Bu iki temelde aradaki köprü olan “gıda işleme teknolojilerinin” irdelenmesi zorunludur. Üretimden tüketime gıdanın kaliteli ve minimum kayıpla ulaştırılabilmesi için gıdayı nasıl işlenecek, hangi yöntemler uygulanacak, nasıl ambalajlayarak, doğru etiketleme ve bildirimle tüketiciye nasıl sunacağız. Bu üçlü saç ayağı, konunun bütünüdür.

İnsan hakları, ülke yükümlülükleri ve icraat mekanizması temelinde kurulmaktadır. İnsanların gıda hakkı çerçevesinde insan hakları standardı, fiziksel ve ekonomik olarak her zaman yeterli miktarda gıdaya ulaşabilme ve tedarik edebilmesidir. Ana fikir herkes için açlık çekmeme hakkıdır.

İnsan hakları, otuz temel başlıktan oluşmaktadır. Bu başlıklar “sivil haklar, ekonomik haklar, politik haklar ve sosyal haklar” diye ayrılmaktadır. Gıda hakkı, “sosyal haklar” başlığının altında yer almaktadır.

İnsan hakları çatısı, ülke yükümlülükleriyle, bu ülkeyi yönetenlerin icraatlarının yani icraat mekanizmasının üstüne oturmaktadır. Temeldeki iki ana boyutun sağlamlığı “İnsan hakları” olgusunun toplumda sağlıklı işlemesi açısından çok önemlidir. İcraat mekanizmasının sorumlulukları, yaptıkları ve yapmadıkları aktiviteler ile tanımlanmalıdır. Yaptıkları kadar yapmadıkları ile de sorumludurlar. Bu noktada bireyleri “gıda hakkı” fiziksel ve ekonomik olarak her zaman yeterli miktarda gıdaya ulaşabilme ve tedarik

edebilme temel prensibini sağlamaktır. Yani, sonuç olarak hiç kimse aç kalmamalı ve yeterli-dengeli beslenmenin sağlanması gerekmektedir.

Gıda hakkı, bireyin yaşamı için gerekli, yeterli ve güvenli gıdaya erişiminin sağlanması anlamına gelir ve en temel evrensel insanlık haklarından biridir. 1948 İnsan Hakları Evrensel Bildirisinde ilk defa gıda hakkı, insan hakkı olarak yer almıştır.

Daha sonra 1966 yılında kabul edilen Uluslararası Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesinde (11. madde) yer almış ve günümüzde şartları üye ülkeler için bağlayıcı olan bu madde 156 devlet tarafından onaylanmıştır. Bu hakkın daha geniş yorumu ve tanımı Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesinin 12. Genel Yorumunda yer almaktadır.

Gıda Hakkı Yönergesi, FAO Konseyi tarafından 2004 yılında kabul edilmiştir. Bu yönerge gıda hakkının uygulanabilmesi için atılması gereken somut adımların neler olduğu üzerine tavsiyeler sunmaktadır.

İnsanların gıda hakkı; yeterlilik, tedarik ve süreklilik temelinde kuruludur. Yeterli miktarda gıda hakkına sahip olabilmek için aşağıdaki konulara açıklık getirmek gerekir:

Yeterlilik: Sağlığa zarar verebilecek maddeler içermeyen ve mevcut kültüre uygun olarak insanoğlunun ihtiyacı olan gıdayı sağlamaktır. Gıdayı yasa ve özellikle etik kuralları çerçevesinde amaca uygun işlemek çok önemlidir. Gıda kalitesiz, tüketici açısından hem içerik ve hem de beslenme açısından kabul edilebilir değilse bu olgu tüketicinin gıdaya ulaşması değildir. Gıda hakkı, gıdanın insana sağlayabileceği bütün özellikleriyle ulaştırılmasıdır. Ayrıca, kültürüne uymayan bir ürünü yapmanın ve sağlamanın hiçbir anlamı yoktur.

Kolay tedarik: Tedarik, yeterli gıdayı fiziksel ve ekonomik olarak alabilecek ve aynı değer ve standartta sürekli sağlayabilecek şekilde değişmeyen ve standart bir değerde sağlanmasıdır.

1. Ekonomik tedarik
2. Fiziksel tedarik
3. Sürekli tedarik
4. Sabit bir değerde / standartta tedarik

Bu aşamada en önemli olgu gıdanın sağlanmasındaki sürekliliktir. Süreklilik; ekolojik olarak, ekonomik ve sosyal açıdan sağlanmasıdır Gıda hakkı; bu üç temel direğin üzerine kurulan bir çatıdır.

44

İNSAN HAKLARI = ÜLKE YÜKÜMLÜLÜKLERİ

Haklar ve yükümlülükler madalyonun iki yüzüdür. İnsanların hakları, ülkenin ise yükümlülükleri vardır. İnsan Hakları ülkeleri yükümlülüklerini yerine getirmeğe mecbur kılmaktadır. Ülkelerin yükümlülükleri şu şekilde özetlenebilir;

1. SAYGI DUYMA YÜKÜMLÜLÜĞÜ: Ülkeler insanların yeterli gıdaya olan haklarına saygı duymalı ve buna engel veya bunu bozabilecek herhangi bir davranışta bulunmamalıdır.

2. KORUMA YÜKÜMLÜLÜĞÜ: Ülkeler, tüzel veya gerçek kişilerin insanlara yeterli gıdaya olan ulaşma haklarına sahip olma konusunda engel koymamalarına dikkat etmelidirler.

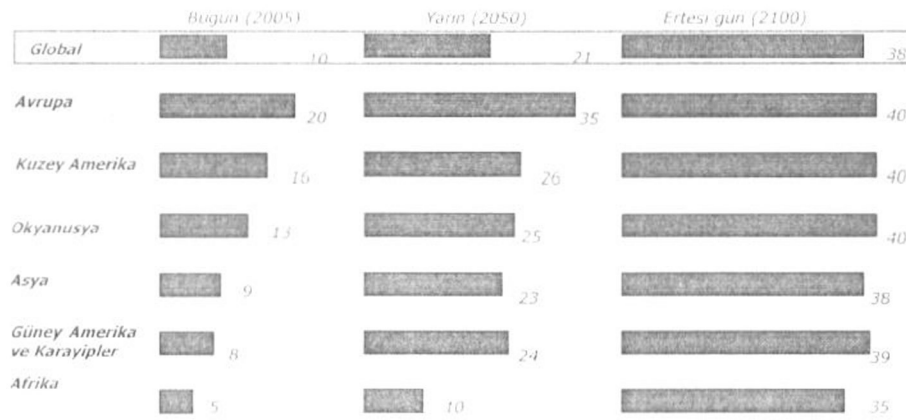
3. YERİNE GETİRME YÜKÜMLÜLÜĞÜ: Ülkeler tüm vatandaşlarına yeterince gıdaya ulaşmalarını ve gıda üretim kaynaklarının yeterince işlemesi hususunda destek çıkmalıdır. Bu yükümlülük, doğal afet veya başka felaketlerden zarar görmüş vatandaşları da kapsamaktadır.

Gıda politikası ise gıda güvenliği (Teknik konsept), gıda hakkı (yasal konsept) ve gıda hükümleri (politik konsept) olarak üç temelde toplanmaktadır. Doğaları gereği bu üç terimi birbirlerinden kesin olarak ayırmak mümkün değildir. Hedef, 'Her bireyin, aktif ve sağlıklı bir yaşam sürdürebilmeleri için beslenmeleri ve diyet tercihlerini karşılamak amacıyla yeterli, güvenli ve besleyici gıdalara fiziksel ve ekonomik olarak ulaşabilme hakkı vardır.' ana fikridir.

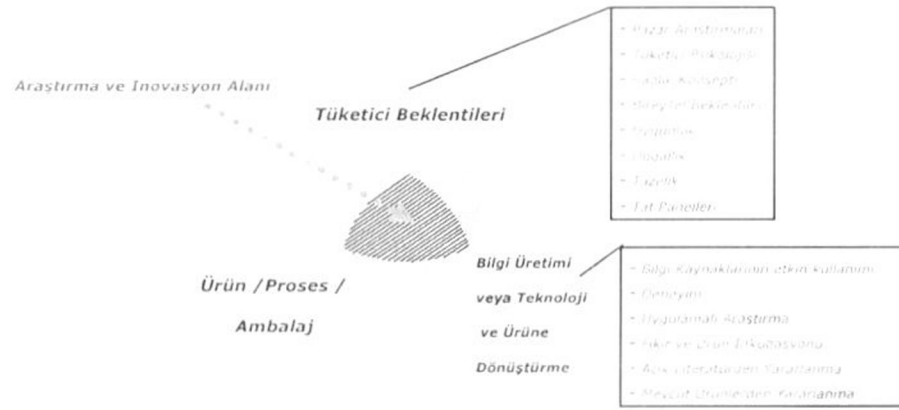
Tüketicilerin beklentisi nedir? 21. yüzyıl tüketicisinin karakteristik özellikleri nedir?

Yirmibirinci yüzyıl tüketicisi değişmiş ve değişmektedir. Küreselleşme boyutunda ülke ekonomileri iç içe girmekte, ülkelerin birbirlerine olan ekonomik bağımlılıkları artmaktadır. Ekonomiler dolayısıyla bireyler giderek artan sert rekabet ortamında yaşamlarını sürdürmektedir. Bu da yaşam alışkanlıklarının, yaşam konseptlerinin ve beklentilerinin değişmesine neden olmaktadır. Günümüzün tüketicilerinin beklentilerini aşağıdaki konu başlıklarında tanımlayabiliriz.

1. Daha fazla zaman baskısı altında (Zaman en önemli sorun olmaktadır. Bu nedenle mutfakta ve yemek yemede harcanan süreler giderek kısalmaktadır. Tüketici hazırlanması kolay, genelde tercihleri tüketime hazır gıdalara yönelmektedir).
2. Rahatına daha düşkün (İş yaşamının ve şehir yaşamının zorlukları insanların gıda hazırlamadaki zorlukları ve zaman kaybının olmadığı konseptlere yönelimini hızlandırmaktadır).
3. Yeni iletişim ortamlarıyla daha ilgili (İletişim günümüzde her türlü bilginin kısa sürede herkese ulaşmasını sağlamaktadır. Birçok konu geçmişe göre daha çok tartışılmakta ve bilgi çok kolay transfer edilmektedir).
4. Sağlıklı beslenmesiyle daha ilgili ve konu hakkında daha bilgili (Hasta olmadan kişiler sağlıklı bir yaşam için koruyucu önlemleri almayı tercih etmektedir. İletişimin artmasına paralel olarak daha bilgili olan tüketici, tükettiği gıdadan beklentilerini bilmek istemekte ve sağlığı için beklentilerini de artırmaktadır).
5. Yeni ve bireysel ürünlerle ilgili (Klasik ürünlerden ziyade tüketici kendine özgü, kişisel ürün beklentileri artmaktadır. Özellikle hedef kitleler göre tanımlanmış ürün tercihleri artmaktadır).
6. Mobil ve esnek (Zaman yönetiminde zorlanan tüketiciler günlük yaşamında her ortam ve zamanda arzuladıkları ve yukarıdaki tanımlar çerçevesinde hazırlanan gıdalara ulaşmak istemektedir).
7. Yaşlanan nüfus (Dünya giderek yaşlanmaktadır. Altmış yaş üzeri nüfusun bugün, yarın ve ertesi günkü dağılımı aşağıda sunulmuştur. Bu tablonun gıda beklentileri de yaşa bağımlı olarak değişmektedir).
8. Daha küçük aileler (Yaşam koşullarının değişimine paralel olarak eskiden büyük ailelerin yerine az çocuklu ve büyüklerle beraber yaşamayan bir aile düzeni oluşmuştur).

Sağlıklı gıda pazarının sihirli üçgeni olarak kabul edilen karar mekanizmasında etkili faktörler aşağıda detaylandırılmıştır.

Doğallık (Bio, bölgesellik ve etnik gıdalar), uygunluk (tüetime hazır gıdalar, mobilite, marketler, fast food ve kolay ambalajlar), premium ürünler (yaşam tarzına uygun özel ve keyif veren ürünler), her şeyi karıştırma (mixomania) (eğlence, yaratıcılık ve yeni kategoriler), obezite (glisemik indeks, fitness, light ve düşük kalorili gıdalar), sağlık ve kendini iyi hissetme (kendimiz için zaman ve fonksiyonellik), hedef kitleler (çocuklar, gençler, kadınlar, erkekler ve yaşlılar) birbiri içine geçen yedi temel trenddir.

Gıda işlemede temel amaç, gıdanın bozulma kinetiğinin minimize edilerek kalitenin en üst düzeyde tüketiciye ulaştırılmasıdır. Bu amaçla, değişik gıda saklama yöntemleri uygulanmaktadır. Günümüzde pazarda 18000 üzerinde değişik gıda bulunmakta ve her gün yeni ürünler pazara girmektedir. Pazarda her 10 yılda temel gıda maddeleri hariç %90 ürün değişmektedir.

Modern gıda işlemede üç temel amaç bulunmaktadır:

- Güvenli gıda (mikrobiyolojik, enzimatik ve kimyasal açıdan)
- Kalitenin en üst düzeyde tüketiciye ulaştırılması (duyusal ve beslenme değerleri açısından)
- Gıdayı tüketime uygun forma getirmek (tüketimini ve kullanımını kolaylaştırmak)

Gıda işlemede temel işlemleri aşağıdaki şekilde toplayabiliriz;

1. SIVI AKIŞI (Farklı türbülanslarda sıvıları transferi)
2. ISI TRANSFERİ (Isının uzaklaştırılması, verilmesi veya eklenmesi)
3. FAZ DEĞİŞTİRİLMESİ (Kurutma ve konsantre işlemleri, kurutma)
4. MEKANİK AYIRMA (Santrifuj, sedimentasyon, elemek)
5. BOYUTLARIN AYARLANMASI (Dilimleme, kesme, öğütme, aglomerasyon)

Kontrol Edilen	Sıcak	Soğuk	Kimyasallar	Su Aktivitesi	Mekaniksel	47
Mikroorganizmalar	Gelişimlerini engeller	Gelişim hızını düşürür	Koruyucular gelişimi yavaşlatır	0,6'nın altında yaşamaz	Sayısı azalır	
Enzimler	Isı ile zarar verilir	Reaksiyon hızı düşer	Aktivite modifiye edilir	Aktivite hızı değiştirilir		
Kimyasal reaksiyonlar	Reaksiyon hızı, esmerleşme ve oksidasyon artar	Reaksiyon hızı düşer	Yavaşlatır veya artırır	Reaksiyon hızını değiştirir, özellikle oksidasyon	Uygulanmaz	
Fiziksel yapı	Etkiyi artırır	Etkiyi azaltır	Yapıyı değiştirebilir	Yüksek değerler yumuşama sağlar	Yapıya zarar verir	

Gıda hakkı çerçevesinde; tüketicilere gıdanın ulaştırılmasında aşağıdaki temel olguların sağlanması zorunludur.

- İçeriğinin amaca uygun olması
- Gıdanın uygulanan prosesten korunması, sınırların iyi saptanması
- Kalite & Güvenlik sistemlerine uygun üretim (HACCP, ISO)
- Ambalaj ile gıdayı koruyacağımız gibi, gıdanın da ambalajdan korunması
- Doğru ve dürüst deklarasyon (Etiketleme)
- Tüm aşamalarda "Etik" davranış sergilemek
- Tüketici beklentilerinin karşılanması

